



www.turkishstudies.net/turkishstudies

**Turkish Studies**

eISSN: 1308-2140

*Research Article / Araştırma Makalesi*



INTERNATIONAL  
BALKAN  
UNIVERSITY  
Sponsored by IBU

## **Koronavirüs ile Acil Durumda Eğitim: Türkiye'nin Farklı Bölgelerinden Uzaktan Eğitim Sistemine Dahil Olan Edebiyat Fakültesi Öğrencilerine Genel Bakış**

*Education in Emergency at Coronavirus: Overview of Faculty of Letters Students Included to Distance Education System from Different Regions of Turkey*

Nuray Zan\* - Burcu Umut Zan\*\*

**Abstract:** The announcement of "global epidemic" by the World Health Organization has caused an extraordinary situation that caused a great crisis all over the world. Training activities stopped due to the COVID-19 epidemic were considered as appropriate to be carried out using the Distance Education method according to the decision of Council of Higher Education (CoHE). Education being done in this process is evaluated within the scope of "Education in Emergency". In this process, theoretical courses started to be carried out with distance education, and a new training process has started for lecturers and students. One type of virus has become an epidemic in our lives when it is activated in our lives and promotes its contagiousness. Therefore; students who continue their education in universities, are distributed to different regions of Turkey for distance education. The purpose of this study is to create solutions for defined problems of undergraduate students, who were trying to take distance education beside their families from different regions of Turkey, about distance education. And also to examine students' views on distance education. The research was carried out on 390 students studying at the Faculty of Letters of 19 State Universities and data were collected through the questionnaire on the online platform. Data obtained within the scope of the study were presented under four heading; as demographic findings to recognize students, findings regarding the participation of students to distance education system, findings on students' usage of technology in distance education system and finally qualitatively evaluated findings, which, were the opinions of the students about the future education system, were presented. In this study; quantitative data obtained; It is given by frequency distribution. Descriptive analyzes were used to present the data. In the scope of the questionnaire, content analysis method was used to evaluate the opinions of students on certain topics, while interpreting qualitative data. As a result of the study, it was determined that 61% of the students could not actively participate to the courses which were given by distance education and besides, 60,25% of them had computers or tablets but 40,3% of them had internet connection problems. In general, it was determined that they communicate with the academics whom they took lessons by using different communication tools, preferably using the university's system. Also; students anticipate that the education system will turn into distance education in the future and explained the advantages

\* Doç.Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü  
Assoc. Prof., Çankırı Karatekin University, Faculty of Letters, Educational Sciences  
ORCID 0000-0001-7138-1451  
nurayzan@karatekin.edu.tr

\*\* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü  
Assoc. Prof., Bartın University, Faculty of Letters, Information and Records Management  
ORCID 0000-0002-6249-3061  
burcumut@gmail.com

**Cite as/ Atıf:** Zan, N., Zan, B. U. (2020). Koronavirüs ile acil durumda eğitim: Türkiye'nin farklı bölgelerinden uzaktan eğitim sistemine dahil olan Edebiyat Fakültesi öğrencilerine genel bakış. *Turkish Studies*, 15(4), 1367-1394. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44365>

**Received/Geliş:** 19 June/Haziran 2020

**Accepted/Kabul:** 10 August/Ağustos 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

**Published/Yayın:** 30 August/Ağustos 2020

CC BY-NC 4.0

and disadvantages of this situation from their perspectives. When the related explanations are categorized, the positive aspects of distance education are gathered in 3 themes: convenient and useful system, effective learning activities, and taking responsibility of the student. The explanations about disadvantages of distance education are categorized and technological difficulties, cultural and regional differences, injustices in course evaluation and scoring, unplanned processing of lessons, the problem of not being disciplined and unable to focus, and security problem. As a result, it was determined that students' participation in education from different regions and having different socio-cultural structure affect productivity in distance education.

**Structured Abstract:** The main purpose of the study is to define undergraduate students' problems and views about distance education to offer solutions. Distance education system is compulsorily accepted by the universities during the pandemic process in Turkey. As emphasized, this study was carried out to determine the problems experienced by students, who, were studying at the Faculty of Letters of different state universities, continuing their education beside their families from different regions of Turkey since the date of decision on distance education. The data collection tool prepared for this study was presented to the Ethics Committee and the necessary permissions were obtained, then the questionnaire was applied and collected from the online platform. The study was carried out on students studying at the Faculty of Letters of universities. The main reason for this limitation stems from the fact that universities have decided to give distance education for each course which was accepted as theoretically in course programs. When it is compared with other faculties, most of the courses given at the Faculties of Letters are theoretically defined in the programs. The purpose of the study is not to evaluate the distance education system of universities, but to determine the problems of university students in different geographical regions in distance education process. Therefore, it was aimed that the data source of this study to be provided by students who are living in different regions of Turkey. The survey questionnaire was terminated when the feedback came from the regions and provinces with the ability to represent Turkey. The questionnaire was answered by 390 students who are studying at the Faculty of Letters of 19 different universities, living in 69 different cities of Turkey. Approximately 18 and 20 students from each of the 19 universities participated the questionnaire. Since it was urgently decided to switch to distance education at the same time by all universities, the conditions of all universities were accepted equally and the name of the universities attended by the students participating in the study was not mentioned in the study.

A questionnaire with 27 questions was used as a data collection tool. While preparing the questions, attention was paid to using the appropriate language for the age of the participants, and the necessary arrangements were made by checking the prepared questions by two lecturers and a language specialist. The survey form consists of three main sections. Ten (10) of the questions asked in the first part were the question of getting to know the individual. The questions asked in the second part were about participation to distance education system, communication and use of technology. In this section, sixteen (16) categorical questions related to participation to distance education system, communication and technology use were directed to students. In the last section, an open-ended question was asked to students. In this question, opinions of the students about the education system were taken. The questionnaire created by the researchers was distributed to the students between June 3, 2020 and June 13, 2020 via the online platform.

When the results of the study are generally evaluated, it is seen that students are distant from distance education. Compared to face-to-face education, they prefer to receive face-to-face education, but their future predictions are that the education system will continue with distance education. There are many factors listed in the fact that students are not adopted distance education yet. socio-economic conditions are at the top of this list. The fact that individual differences of students should be taken into consideration in providing efficient sustainability of distance education is encountered. The situation arises when the educator needs to know each of the students and know the conditions as much as the face-to-face education. Because; The way of the students work, participate in online classes, share their knowledge and skills with others, do research, and demonstrate their performance while fulfilling their responsibilities is always different.

Although students have stated many negative features against distance education, they also emphasize and know the beneficial aspects of distance education. Being able to involved to active learning in distance education process, taken the responsibility of the students' own lesson and to implemented the appropriate and useful aspects of this system, can be encountered as the priorities of students in distance education system. Also, It is seen that students, who foresee that the education system will be digitalized, list the negative aspects

of distance education under three topics. These are listed as digital differences between individuals, insecurity of systems used for distance education and ethical issues, cultural and regional differences.

**Keywords:** Distance education, Education in emergencies, COVID-19, University students, Digital learning

**Öz:** Dünya Sağlık Örgütü tarafından “küresel salgın(pandemi)” ilan edilmesi tüm dünyada büyük bir krize sebep olmuş olağan üstü bir durum meydana getirmiştir. COVID-19 Salgını nedeniyle durdurulan eğitim faaliyetlerinin Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)’nun kararı gereği Uzaktan Öğretim yöntemiyle yapılması uygun görülmüş bu süreçte teorik dersler uzaktan eğitimle yürütülmeye başlanmış öğretim elemanları ve öğrenciler için yeni bir eğitim süreci başlamıştır. Bu süreçte yapılan eğitim “acil durumlarda eğitim” kapsamında değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı; bir virüs türünün hayatımızda aktifleşerek bulaşıcılığını iletmesi ve salgının hayatımızda yer alması ile üniversitelerinde eğitime devam ederken uzaktan eğitime geçişle Türkiye'nin farklı bölgelerinden, ailelerinin yanından, uzaktan eğitimi almaya çalışan lisans öğrencilerinin, bu süreçteki sorunlarını belirleyerek çözüm önerileri oluşturmak ve öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerini irdelemektir. Bu çalışmada etik sorun oluşturabilecek maddeler, sorular, süreçler ya da unsurların bulunmadığına dair 2020 SBB 0090 protokol numarası ile 03.06.2020 tarihinde Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimleri Etik Kurulu'ndan etik kurul izni alınarak çalışmaya başlanmıştır. Araştırma 19 Devlet Üniversitesinin, Edebiyat Fakültelerinde öğrenim gören 390 öğrenci üzerinde yapılmış ve veriler online platform üzerinde anket aracılığıyla toplanmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler öğrencileri tanımaya yönelik demografik bulgular, öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine katılımına ilişkin bulgular, öğrencilerin uzaktan eğitim sisteminde teknoloji kullanımına ilişkin bulgular ile son olarak öğrencilerin gelecek dönem eğitim sistemine ve ilişkin görüşlerinin nitel olarak değerlendirildiği dört başlık altında sunulmaktadır. Bu çalışmada; elde edilen nicel veriler; frekans dağılımı ile verilmiştir. Verilerin sunulmasında betimleyici analizler kullanılmıştır. Anket kapsamında öğrencilerin belirli konulardaki görüşlerinin değerlendirilmesinde, nitel veriler yorumlanırken içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda elde ettiğimiz veriler öğrencilerin %61'inin uzaktan eğitimle verilen derslere aktif olarak katılmadıkları, % 60,25'inin bilgisayar veya tablete sahip oldukları, %40,3'lük kısmının internet bağlantı problemi olduğu saptanmıştır. Genel olarak dersini aldıkları akademisyenler ile farklı iletişim araçlarını kullanarak iletişim kurdukları tercih üniversitenin sistemini kullanarak iletişime geçtikleri belirlenmiştir. Ayrıca; öğrenciler gelecekte eğitim sisteminin uzaktan eğitime dönüşeceğini ön görmekte olup, bu durumun kendi perspektiflerinden avantajlarını ve dezavantajlarını açıklamışlardır. İlgili açıklamalar kategorize edildiğinde uzaktan eğitimin olumlu yönleri uygun ve kullanışlı sistem, etkili öğrenme etkinlikleri, öğrencinin sorumluluklarını alması olarak 3 temada toplanmıştır. Öğrencilerin uzaktan eğitiminin dezavantajlarına ilişkin açıklamaları kategorize edilmiş olup sırasıyla teknolojik sıkıntılar, kültürel ve bölgesel farklılıklar, ders değerlendirme ve puanlandırmadaki adaletsizlikler, derslerin plansız olarak işlenmesi, disipline olamama ve odaklanamama sorunu ve güvenlik sorunu olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin farklı bölgelerden eğitime katılmaları ve farklı sosyo kültürel yapıya sahip olmaları uzaktan eğitimde verimliliği etkilediği saptanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Uzaktan eğitim, Acil durumda eğitim, COVID-19, Üniversite öğrencileri, Dijital öğrenme

## Giriş

2019 yılı Aralık ayının sonlarında, Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde çok sayıda ateş, öksürük, nefes darlığına bağlı solunum yolu sıkıntısı yaşayan hasta olduğu bildirilmiştir. Salgın başlangıçta bu bölgedeki deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunanlarda tespit edilmiş daha sonra insandan insana bulaşarak diğer şehirlere, eyaletlere ve diğer dünya ülkelerine yayılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), bu şikayetlerin sebebinin yeni tip bir koronavirüs (2019-nCoV) olduğunu açıklamıştır. COVID-19 olarak anılan bu kodlamanın açılımı, DSÖ başkanı Tedros Adhanom Ghebreyesus tarafından, 31 Aralık 2019 tarihinde; “korona” için “CO”, “virüs” için “VI”, “hastalık” için “D” şeklinde açıklamıştır (TÜBA, 2020). Böyle bir isim, belirli bir bölgeyi, hayvan türlerini veya insanı damgalamaktan kaçınmak için seçilmiştir. Salgın Çin'den sonra başta Asya bölge ülkeleri olmak üzere kısa sürede birçok ülkeye yayılarak tüm dünyayı etkileyen

uluslararası bir boyuta ulaşmıştır. 30 Ocak 2020 tarihinde DSÖ, COVID-19'u uluslararası halk sağlığı sorunu kabul ederek pandemi ilan etmiş, 11 Şubat 2020 tarihinde, DSÖ bu salgını "COVID-19 pandemisi" olarak adlandırmıştır. Pandemi; dünyada birden fazla ülkede veya kıtada, çok geniş bir alanda yayılan ve etkisini gösteren salgın hastalıklara verilen genel isimdir. Pandemi ilanının gerekçesi, tüm ülkeler için tehdit oluşturan hastalık etkeninin, insandan insana kolay bir şekilde hızlıca yayılıyor olmasıdır. Türkiye'de, 11 Mart 2020'de COVID-19 tanısı konulan ilk vakanın görülmesi ile birlikte, 12 Mart 2020 tarihinde alınan devlet kararı ile üniversitelerde 16 Mart itibarı ile eğitime zorunlu ara verilmiştir. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK tarafından eğitime zorunlu ara verilmesi kararını takiben sürecin belirsizliği ve uzaması öngörüsü ile uzaktan eğitim yürütülmesi ve esnek akademik takvime geçilmesi konusunda mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir (YÖK COVID19, 2020). Türkiye'nin okul öncesi dönemden başlayarak üniversite gençliğini de evde kalmaya zorlayan ve eğitimini etkileyen bu karar "acil durumlarda eğitim" kapsamına girmektedir. Pandemi sürecinin eğitime etkisine bakıldığında UNESCO verilerine göre bugün dünya genelinde 161 ülkede okullar kapalı iken 1,86 milyar öğrenci bu durumdan etkilenmiştir. Yine UNESCO'nun verilerine göre Türkiye'de 24,901,925 öğrenci bu durumdan etkilenmiştir (UNESCO, 2020). Ülkemizde 7,5 milyon YÖK'e bağlı (YÖK Bilgi Sistemi, 2020a) 18 milyonun üzerinde MEB'e bağlı (MEB, 2019) öğrenci bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ülkemize 25 milyonun üzerinde öğrencinin bu durumdan direkt etkilenmiş olduğu görülmektedir. 12 Mart 2020 tarihinde başlayan zorunlu ara sürecinde, eğitim camiasında yapılan hazırlığın ardından, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okulları 23 Mart'ta Bakanlığın kurmuş olduğu EBA TV (Eğitim Bilişim Ağı) aracılığıyla, televizyon üzerinden, uzaktan eğitime geçerek öğretim faaliyetlerini yürütmeye başlamış, özel okullar ise kendi sistemleriyle öğretime devam etmişlerdir. Üniversite temelinde her kurumun kullandığı sistem ve ders saatleri öğrenci ve akademisyene bağlı olarak farklı şekillerde planlanmıştır. Pandemi dönemi sebebiyle zorunlu olarak gerçekleşen uzaktan eğitim, eğitim camiasında tüm paydaşların yaşamını bir anda değiştirmiştir. Bu durum değişik perspektiflerden değerlendirildiğinde; eğitimin her basamağında şartlara uygun farklı çözüm yolları üretildiği görülmektedir. Eğitim alanında bulunan her kesim akademisyen, öğretmen, öğrenci ve veli daha önce deneyimlemediği "değişen dünyanın eğitim sistemine" bir anda uyum sağlamaya gayret etmiştir. Bu zorunlu süreç farklı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu süreç içinde üniversitelerin uzaktan öğretime geçme tarihlerine bakıldığında; devlet üniversitelerinin %72,6'sının, vakıf üniversitelerinin %60,6'sının 23 Mart tarihi itibarı ile devlet üniversitelerinin %27,5'i ve vakıf üniversitelerinin %39,5'inin kademeli olarak 31 Mart ve 6 Nisan tarihinde uzaktan eğitime tamamen başladığı tespit edilmiştir (YÖK Uzaktan Öğretim Anketi, 2020). Üniversitelerin uzaktan öğretim uygulamaları incelendiğinde hem devlet hem de vakıf üniversitelerinin %99'dan fazlasının teorik olarak verilen dersleri uzaktan öğretime taşıdığı görülmektedir. Teorik dersler ile birlikte, uygulamalı derslerin teorik kısımlarının da uzaktan öğretim yapılarak işlenmesi kararı devlet ve vakıf üniversitelerinin yaklaşık %88'i tarafından onaylanmıştır (YÖK Uzaktan Öğretim Anketi, 2020). Hatta uzaktan verilebilecek uygulamalı derslerin de bu yolla verilmesi devlet ve vakıf üniversitelerinin yaklaşık %74'ü tarafından kabul görmüştür. Tüm bu süreç içinde üniversitelerin uzaktan öğretim sistemlerini yönetirken farklı platformlardan destek aldıkları görülmektedir. Kullanılan platformlara YÖK'nun ilgili sayfasından ulaşılabilir (YÖK Uzaktan Öğretim Anketi, 2020). Tercih edilen eğitim yönetim sistemleri öğretim elemanının; sınıf açma, ders oluşturma, aktivite ekleme, düzenleme, aktiviteleri arşivleme yapabildiği gibi, raporlama ve ölçme değerlendirme takipleri yapmasına da olanak tanımaktadır. Başka bir ifade ile bu platformlar öğrenci ve öğretmenin ders kapsamında uzaktan bulunduğu ve planlanan akademik içeriğin yönetildiği alanlar olarak kabul edilmektedir. Ancak derslerin senkron ve asenkron işlenmesi aşamasında öğrenci ve öğretmenin farklı sanal ortamlarda etkileşim içerisinde olduğu görülmektedir. Genel olarak üniversitelerin derslerin işlenme şekli ile ilgili aldıkları kararlar incelendiğinde, derslerde senkron ve asenkron uygulamaların zorunlu tutulduğu ya da sadece belirli derslerde zorunlu tutulduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bazı durumlarda ders işlenme şeklinin öğretim elemanının kendi inisiyatifine bırakıldığı da

anlaşılmaktadır. Derslerin işleme stillerine dayalı olarak üniversitelerce alınan bu kararlar incelendiğinde devlet üniversitelerinin %53,2' sinin, vakıf üniversitelerinin %29,1'inin uzaktan eğitim ile verilecek tüm dersler için senkron uygulamayı zorunlu hale getirdiği, devlet üniversitelerinin %12,9' unun, vakıf üniversitelerinin %20,5'inin sadece belirli dersler için senkron uygulamayı zorunlu hale getirdiği, devlet üniversitelerinin %33,9' unun, vakıf üniversitelerinin %50,4'ünün ise senkron uygulamayı öğretim üyesinin kendi kararına bırakmış olduğu görülmektedir. Senkron uygulamalarda en çok tercih edilenden en az tercih edilenlere doğru sırasıyla Zoom, MicroSoft Teams, Perculus, BigBlueButton, Adobe Connect, Google Meet, Skype ve Collaborate platformlarının kullanıldığı görülmektedir. Üniversitelerin asenkron uygulamalar için aldıkları kararlar değerlendirildiğinde; devlet üniversitelerinin %41,90' ının, vakıf üniversitelerinin %54,31'inin uzaktan eğitim ile verilecek tüm dersler için asenkron uygulamayı zorunlu hale getirdiği, devlet üniversitelerinin %8'inin, vakıf üniversitelerinin %11'inin sadece belirli dersler için asenkron uygulamayı zorunlu hale getirdiği, devlet üniversitelerinin %50' sinin, vakıf üniversitelerinin %34,7'sinin ise asenkron uygulamayı öğretim üyesinin kendi kararına bırakmış olduğu görülmektedir (YÖK Uzaktan Öğretim Anketi, 2020).

Sonuç olarak, ülkemizde ilk vakanın görüldüğü tarih olan, 11 Mart tarihinden başlayarak eğitim alanında yaşanan bu süreci değerlendirmek gerekirse; küresel salgının ortaya çıkmasıyla birlikte ülkemizde bütün dünyada olduğu gibi yüz yüze eğitime ara verilerek, dijital imkanlarla uzaktan öğretim yoluyla derslerin yürütülmeye başlandığı görülmektedir. Üniversitelerin pandemi sürecinde almış oldukları bu kararlar doğrultusunda hem öğretim elemanlarının hem de öğrencilerin çoğunluğunun, daha önce çok fazla aşına olmadıkları ders yönetim sistemleri ile birlikte senkron ve asenkron platformlarda, ders anlatmaya ve anlamaya, ders içeriği yönetmeye ve adapte olmaya çalıştığı görülmektedir. Yüksek Öğretim Kurumu tarafından devlet ve vakıf üniversitelerine yapılan anketin sonuçlarına göre, üniversitelerin bu süreci etkin yönetebilmek adına hem öğretim elemanlarına hem de öğrencilere çeşitli kanallar kullanarak; teknik destek, eğitim ve bilgilendirme yaptıkları anlaşılmaktadır. Yükseköğretim kurumu tarafından yapılan açıklamada her üniversitede, derslerin uzaktan öğretimle yürütülmesine ilişkin sürecin çok hızlı bir şekilde hayata geçirildiği ifade edilmiştir (YÖK, 2020a). Bu olayı başka bir perspektiften değerlendirdiğimizde, yükseköğretim de pandemi süreci; sistemleri güçlü ve köklü üniversiteler ile yeni kurulan üniversiteleri bu acil durum eğitiminde, uzaktan eğitim yeterliliğinde aynı düzeye getirmiş ve her bir kurum güçlü bütün sistemlerini bertaraf ederek yeni bir yapılanma içerisine girmiştir.

Yaşanılan bu sürece öğrenci açısından bakıldığında, öğrencilerin süreci başarılı ve aktif bir şekilde atlatabilmesi için dijital teknolojilere sahiplikleri ile birlikte bu teknolojileri kullanma ve yönetme becerilerinin olması gerektiği şüphesizdir. Bu noktadan hareketle öğrencilerin farklı sosyo ekonomik şartları ile birlikte dijital teknolojileri kullanma yetilerinin farklı olması bu süreç içinde öğrencilerin sadece aldıkları dersi kavramalarının dışında başa çıkmaları gereken farklı koşulların varlığını da ortaya koymaktadır. Dolayısı ile bu çalışmanın temel amacı pandemi sürecinde zorunlu olarak uzaktan eğitime geçen üniversiteler ile birlikte, Türkiye'nin farklı bölgelerinden, ailelerinin yanından, uzaktan eğitimi almaya çalışan lisans öğrencilerinin, bu süreçteki sorunlarını belirleyerek çözüm önerileri oluşturmak ve öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşlerini araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Devlet Üniversitelerinin Edebiyat fakültelerinde lisans programına devam eden ve uzaktan eğitim sistemine dahil olan öğrencilerin;

- Uzaktan eğitim sistemine katılımlarına etki eden unsurlar nelerdir?
- Uzaktan eğitimde teknoloji altyapı yeterliliği ve teknoloji kullanım yeterlilikleri nasıldır?
- Öğrencilerin gelecek dönem eğitim sistemine ait görüşleri nelerdir?

Acil durumda eğitim süreçlerini daha sağlıklı yürütebilmek adına öğrencilerin uzaktan eğitime çalışmalarında var olan eksikliklerini ve sorunlarını belirlemenin, tanımlamanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın acil durumda eğitim kapsamında kısa sürede uygulamaya geçilen dijital öğrenme ortamlarının niteliğinin geliştirilmesi konusunda, yaşanan mevcut sorunları tanımlayarak çözüme katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

### **Yöntem**

Çalışmaya farklı devlet üniversitelerinin Edebiyat Fakültelerinde okuyan ve uzaktan eğitime karar verildiği tarihten itibaren ailelerinin yanında eğitime kaldığı yerden devam eden öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları sorunları belirlemeye yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada etik sorun oluşturabilecek maddeler, sorular, süreçler ya da unsurların bulunmadığına dair 2020 SBB 0090 protokol numarası ile 03.06.2020 tarihinde Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimleri Etik Kurulu'ndan etik kurul izni alınarak çalışmaya başlanmış, akabinde anket online platformdan uygulanmış ve toplanmıştır. Çalışma üniversitelerin Edebiyat Fakültelerinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Bu sınırlamanın temel sebebi üniversitelerin teorik olarak verilen her dersin uzaktan eğitim ile işlenmesi kararını vermiş olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer fakültelele kıyasla Edebiyat Fakültelerinde verilen derslerin çoğu programlarda teorik olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada öğrencilerin uzaktan eğitim sistemi ile ilgili mevcut durumlarının belirlenmesi amacı ile betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır.

### **Evren ve Örneklem**

Çalışmanın örneklemini farklı üniversitelerin Edebiyat Fakültelerinde okuyan ve uzaktan eğitime karar verildiği tarihten itibaren ailelerinin yanında eğitime kaldığı yerden uzaktan eğitim vasıtasıyla devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Yükseköğretim bilgi yönetim sisteminden alınan verilere göre 2019-2020 eğitim öğretim döneminde aktif olan toplam 209 devlet ve vakıf üniversitesinde, Edebiyat Fakültesi lisans programına kayıtlı öğrenci sayısı 210 bin civarındadır (YÖK Bilgi Sistemi, 2020b). Çalışmaya dahil edilen devlet üniversitelerinin web adreslerinden alınan bilgilere göre kayıtlı öğrenci sayısı 48.000 civarında bulunmuştur. Araştırma için gerekli örneklem büyüklüğünü tespit edebilmek için Gürbüz ve Şahin (2018: 130)'nin aktardığı farklı evrenler için kabul edilebilir asgari örneklem tablosu kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü %95 güven düzeyinde 381 olarak hesaplanmıştır. Kabul edilmeyecek anketlerde hesap edilerek 430 kişilik anket dönüşü alınmıştır. Çalışmanın amacı üniversitelerin uzaktan eğitim sistemini değerlendirmek değil, farklı coğrafi bölgelerde dağılım gösteren üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitimdeki sorunlarını belirlemektir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan öğrenciler ile çalışmanın verilerinin toplanması hedeflendiğinden, anket dönütleri Türkiye'yi temsil etme yeteneği olan bölge ve illerden geldiğinde anket sonlandırılmıştır. Çalışmanın önceki bölümlerinde de anıldığı üzere Edebiyat Fakültelerinde teorik derslerin olması, bu fakültelerin tüm dersler için uzaktan eğitime geçme kararını almasını kolaylaştırmıştır. Anket 19 farklı üniversitenin Edebiyat Fakültelerinde okuyan 69 farklı ilde yaşayarak uzaktan eğitim alan 390 öğrenci tarafından cevaplanmıştır. Öğrencilerin söz konusu çalışmada cevapladıkları anketin kabul edilmeme kriterleri olarak, çalışma için gönüllü olmayan, tüm sorulara cevap vermeyen, vakıf üniversitelerden ve Edebiyat Fakültesi dışında farklı fakültelerden çalışmaya katılan öğrencilerin cevaplamaları çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu çalışmaya vakıf üniversitesi öğrencileri kabul edilmemesinin nedeni; devlet üniversiteleri öğrencilerinin "çalışma davranışı" açısından benzer olduğunun varsayılmasıdır. Edebiyat Fakültesinin farklı bölümlerinde okuyan öğrenciler arasında çalışma davranışı ve öğrenme yöntemleri açısından farklılık bulunmadığı kabul edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin kayıtlı olduğu her üniversiteden yaklaşık 18 ile 20 öğrenci çalışmaya katılmıştır. Çalışmanın önceki bölümlerinde belirtildiği üzere acil olarak tüm üniversiteler tarafından aynı anda uzaktan eğitime geçme kararı verildiğinden tüm üniversitelerin koşulları eşit kabul edilmiş



### ***Veri Toplama Aracı***

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen ve öğrencilere ait bazı kişisel bilgiler ile çalışmanın amacına uygun görüşlerin sorgulandığı bir dizi anket sorusu kullanılmıştır. Anket formunun geliştirilmesinde ilk olarak araştırmacının hedeflerine yönelik açık uçlu soru hazırlanmış, bu soru uzaktan eğitime devam eden 7 öğrenciye yöneltilmiştir. Öğrencilerin cevaplarından yararlanılarak çalışmanın soruları oluşturulmuştur. Hazırlanan soruların uygunluğu, soru sırası, anlaşılabilirliği ve amacına uygunluğu gibi konuları değerlendirmeleri için eğitim bilimleri, bilgi yönetimi teknolojileri ve dil bilimleri alanından olmak üzere 3 üç alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda yeniden sorular gözden geçirilerek çalışmanın kapsam geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Veri toplama aracı olarak 27 soruluk bir anket kullanılmıştır. Anket formu üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sorulan sorulardan on (10) adedi bireyi tanıma sorusudur. İkinci bölümde sorulan sorular uzaktan eğitim sistemine katılım, iletişim ve teknoloji kullanımı ile ilgilidir. Bu bölümde uzaktan eğitim sistemine katılım, iletişim ve teknoloji kullanımına ilişkin on altı (16) adet kategorik soru öğrencilere yönlendirilmiştir. Son bölümde, öğrencilere açık uçlu bir soru sorulmuştur. Bu soruda öğrencilerin uzaktan eğitim sistemi ile ilgili görüşleri alınmıştır. Araştırmacılar tarafından oluşturulan anket online platform üzerinden, 3 Haziran 2020 tarihi ile 13 Haziran 2020 tarihleri arasında öğrencilere dağıtılmış ve toplanmıştır.

### ***Verilerin Analiz Edilmesi***

Araştırma verileri, kodlanarak SPSS 22.0 programına kaydedilmiştir. Bu çalışmada; elde edilen nicel verilere frekans dağılımı uygulanmış, verilerin sunulmasında betimleyici analizler kullanılmıştır. Anket kapsamında öğrencilere yönlendirilen açık uçlu sorunun değerlendirilmesinde, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilebilmesi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak vermektedir. Çalışmada, öğrencilerin yazılı olarak aktarmış olduğu ilişkili söylemler, benzer ifadeler paragraflara ayrılmıştır. Verilerden elde edilen bilgilerin, içerdikleri konuların “benzerliklerine ya da farklılıklarına” göre sınıflanmasıyla “kategoriler” oluşturulmuştur (Berg, 1998). Araştırmacılar bir tartışma ortamında paragrafları kategorilendirmiş daha sonra aynı verilerin alan uzmanı tarafından kategorilendirilerek kodlaması istenmiştir. Aynı zamanda araştırmacılar tarafından da yapılan kodlamalar alan uzmanının yaptığı kodlamalar ile karşılaştırılarak kontrol edilmiştir. Böylelikle “uzmanlar arası görüş birliği” ve “uzmanlar arası görüş ayrılıkları” tespit edilmiştir. Bu noktada Miles ve Huberman (1994) tarafından oluşturulan güvenilirlik hesaplaması yapılmış ve güvenilirlik katsayısı 0,94 bulunarak çalışmanın güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacılar ve alan uzmanı tarafından yapılan kodlama çalışmasının ardından görüş ayrılıklarının olduğu kategorilerde görüş birliğine varılarak analiz sonlandırılmıştır.

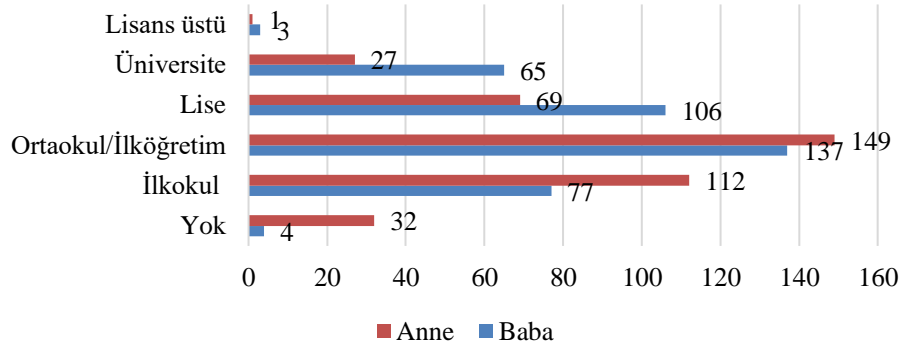
### ***Bulgular***

Öncelikle öğrencilerden toplanan veriler içerisinde çalışmaya kabul edilmeyecek veriler çalışma dışı tutulmak üzere kontrol edilerek incelenmiştir. İnceleme sonunda farklı fakülte ve özel üniversite kapsamında 28 öğrencinin soruları cevapladığı görüldüğünden, bu cevaplar çalışmanın dışında tutulmuş ve çalışmaya katılan toplam öğrenci sayısı 390 olarak kabul edilmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular; öğrencileri tanımaya yönelik demografik yapıya ait detaylar, öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine katılımına ilişkin bulgular, öğrencilerin uzaktan eğitim sisteminde teknoloji kullanımına ilişkin bulgular ile son olarak öğrencilerin gelecek dönem eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin nitel olarak değerlendirildiği dört başlık altında sunulmaktadır.

### Demografik Yapıya ait Detaylar

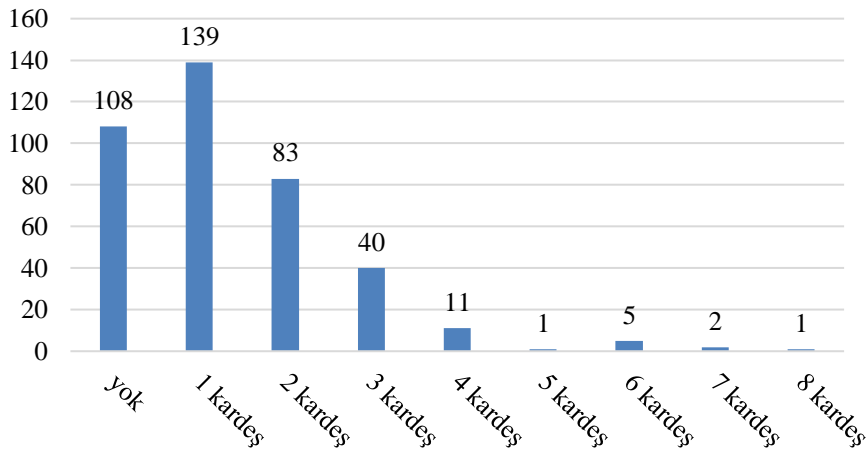
Çalışmaya katılan 276'sı kadın, 114'ü erkek toplam 390 öğrenciyi sosyo kültürel açıdan değerlendirebilmek adına katılımcıların ebeveynlerine ilişkin öğrenim derecesi sorgulanmış böylece Türkiye'nin farklı illerinde Edebiyat Fakültelerinin lisans bölümlerine devam eden öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye ilişkin bulgular Grafik 1'de sunulmuştur.



**Grafik 1:** Öğrencilerin Anne ve Babalarının Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular

Öğrencilerin büyük çoğunluğunun anne ve babasının ortaokul veya ilköğretim mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu oran anne eğitiminde %38,2 iken; babanın eğitiminde %34,6 olarak tespit edilmiştir. Eğitim durumu lise seviyesinde olan annelerin oranı % 17,7 iken lise mezunu babaların oranı %27,2'dir. Üniversite mezuniyetine sahip annesi olan öğrenciler katılımcıların %6,9'unu oluştururken, üniversite derecesine sahip babası olan öğrencilerin oranı %16,72'dir. Anneleri lisans üstü seviyede eğitim derecesine sahip olan öğrencilerin oranı %0,3, iken babalarda bu oran %0,8'dir. Ebeveynlerin eğitim seviyesi genel olarak değerlendirildiğinde karşımıza çıkan resmin Türkiye genelini yansıttığı görülmektedir.

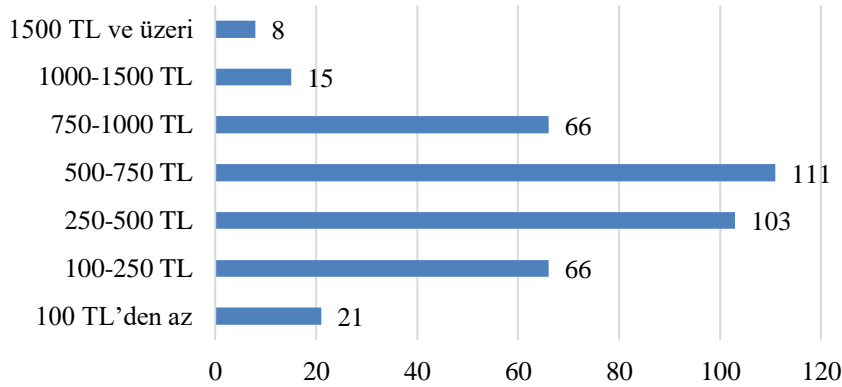
Öğrencileri tanımaya yönelik olarak sorulan bir diğer soru eğitim sürecine devam eden kardeş sayısıdır. Bu soru ev yaşamı içerisinde eğitimi devam ettiren ve evdeki eğitim olanakları paylaşan kişi sayısının belirlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların aile içerisinde eğitimini sürdüren öğrenci sayısı araştırılarak gelen veriler değerlendirilmiş sonuçlar Grafik 2'de sunulmuştur.



**Grafik 2:** Ev İçinde Eğitimini Sürdüren Kardeş Sayısı

Ailede uzaktan eğitim sürecine katılan birey sayısı üzerine yapılan değerlendirmede üniversiteye devam eden öğrencinin haricinde evde bir öğrencinin daha eğitim alma oranı çalışma grubumuzda %35,6 ile en fazla oranı yansıtmaktadır. İkinci sırada evde eğitime devam eden sadece çalışmaya katılan üniversite öğrencisinin kendisinin eğitim almakta olduğunu görmekteyiz. Bu şekilde kendisinden başka kimsenin evde eğitim almadığını beyan eden öğrencilerin oranı %27,7'dir. Kendisinden başka 2 kardeşi ile birlikte eğitime devam ettiklerini belirten öğrencilerin oranı tüm katılımcıların %21'ni oluşturmaktayken, 3 kardeşi ile birlikte eğitime devam ettiklerini belirten katılımcı oranı %10,3'dür. Bu oranın dört kardeşte %2,8; beş kardeşte %0,3 altı kardeşte %1,3; yedi ve sekiz kardeş toplamında ise %0,8 olduğu görülmektedir. Veriler genel olarak değerlendirildiğinde ise ortalamada katılımcı öğrencilerin kendileri ile birlikte iki kişinin evde eğitime devam ettiği anlaşılmaktadır.

Çalışmaya katılan üniversite öğrencileri ekonomik olarak daha iyi tanımlayabilmek için aylık eğitim harcama tutarları (harçlık tutarları) sorulmuş ve alınan sonuçlar aşağıda sunulan Grafik 3'te verilmiştir.



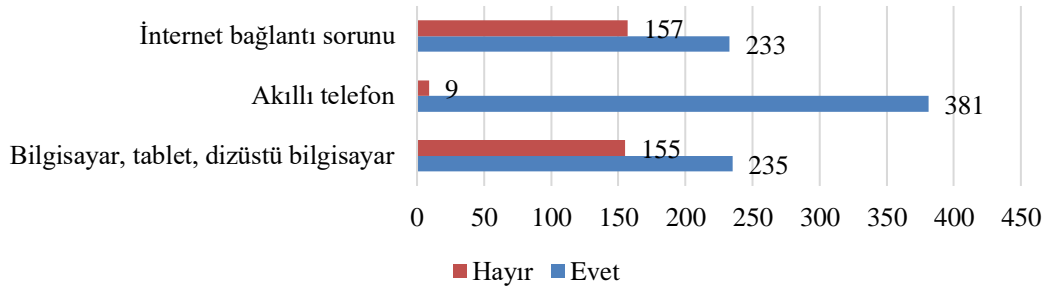
**Grafik 3:** Öğrencilerin Harçlık Tutarlarına İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan öğrencilere aylık olarak eğitim-öğretim ve benzeri giderleri için harçlık bilgisi sorulmuştur. Araştırmaya katılanların %5,4'ü aylık harçlığının 100 TL ve altında olduğunu belirtirken, %16,9'u aylık harçlığının 100 TL ile 250 TL arasında, %26,4'ü aylık harçlığının 250 TL ile 500 TL arasında, %28,5'i harçlık miktarının 500 TL ile 750 TL arasında, %16,9'u harçlık miktarının 750 TL ile 1000 TL arasında olduğunu belirtmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin %5,9'unun harçlık miktarının 1000 ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

### ***Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sistemine Katılımına İlişkin Bulgular***

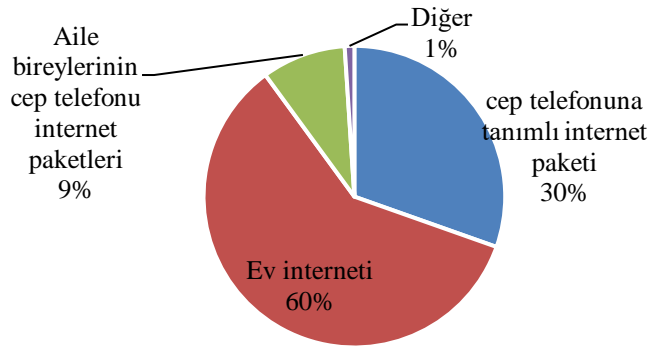
#### ***Teknolojik Altyapı***

Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitime katılabilmesi ve dahası uzaktan öğretim kapsamında çalışabilmesi için belirli bir teknolojik alt yapıya sahip olması gerektiği bilinmektedir. İnternet yeterliliği, bilgisayar veya bilgisayarın olmadığı durumlarda akıllı telefon sahiplikleri temel gereksinimler olarak belirlenmiş ve öğrencilerin bu standart ihtiyaçlara yönelik olarak teknoloji sahipliklerine ilişkin sorular yönlendirilmiştir. Uzaktan eğitimin öğrenci için sürdürülebilir olmasında üniversite öğrencilerinin dijital dünyaya geçişe hazır olmaları gerekmektedir. Bu hazır olunuşluk temelde uzaktan eğitimin alınacağı platformu açabilen bir araç ve kesintisiz internet bağlantısı olarak tanımlanabilmektedir. Bu noktadan hareketle öğrencilere yönlendirilen sorulara verilen cevaplar değerlendirilerek Grafik 4'te sunulmuştur.



**Grafik 4:** Uzaktan Eğitim İçin Teknolojik Yeterlilikler

Üniversite öğrencilerinin %60,25 oranında bilgisayar, tablet veya diz üstü bilgisayara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her ne kadar öğrencilerin %39,74'ü bilgisayar ya da tablet bilgisayara sahip olmadığını belirtmiş olsa da öğrencilerin %97,69'u uzaktan eğitim sisteminin verildiği platformu açabilecek akıllı telefonlara sahipken, %2,3'nün akıllı telefona sahip olmadığı saptanmıştır. Ayrıca uzaktan eğitimin en önemli unsuru olan internet bağlantısına yönelik iki basamaklı soru bu kategoride sorulmuştur. İlk basamakta öğrencilere uzaktan eğitim sürecinde internet bağlantılarının yeterliliği sorulmuş, ikinci basamakta yeterli internet desteğini hangi yollarla sağladıkları konusunda bilgi istenmiştir. İlk basamakta sorulan internet bağlantısı yeterliliğine ilişkin soru değerlendirildiğinde Grafik 4'te de verildiği üzere öğrencilerin %59,7'si farklı yollarla yeterli ve kesintisiz internet kotasına sahip olduklarını belirtirken %40,3'ü yeterli ve kesintisiz internet sağlamakta güçlük çektiğini belirtmiştir. Öğrencilere alternatif olarak hangi kanallarla internete bağlandıkları sorulmuş ve Grafik 5'te detaylı olarak belirtilen yanıtlar alınmıştır.

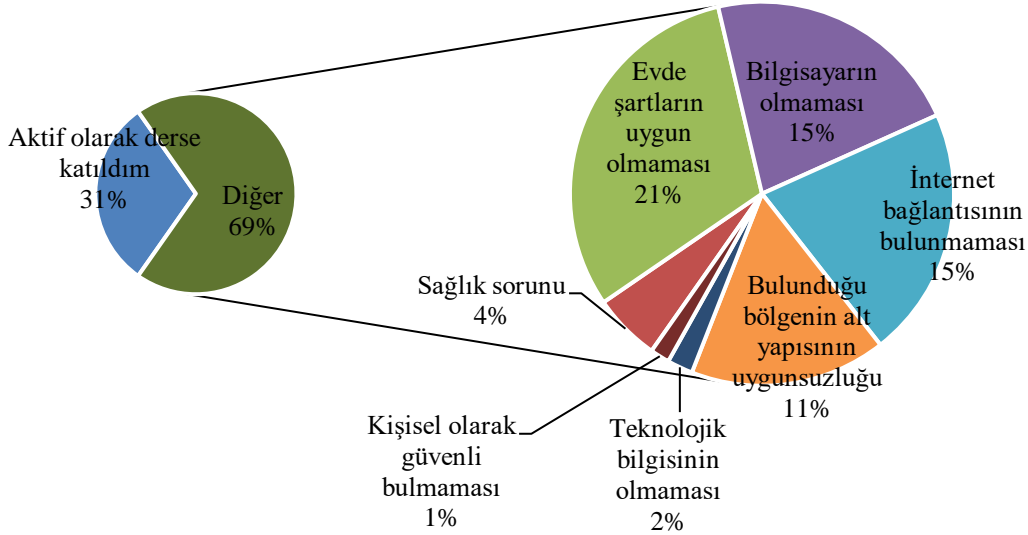


**Grafik 5:** Kullanılan İnternet Bağlantısı Türleri

Çalışma grubunda olan 118 öğrencinin oranı %30,5' dir ve kendi telefonlarına bağlı internet paketlerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Kesintisiz ve yeterli İnternet bağlantısını sağlama yolları olarak ev interneti ile ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirten 233 öğrenci diğer alternatifler içindeki en yüksek oran olup %59,23'dür. Yeterli interneti sağlamada diğer aile bireylerinden destek aldıklarını belirten 35 öğrencinin oranı ise % 8,97 olarak belirlenmiştir.

#### Derse Katılım

Çalışmanın bu kısmında ankete katılan öğrencilerin uzaktan eğitimle yapılan derslere katılım oranı sorgulanmıştır. Çalışmaya katılan 390 öğrencinin 120'si derslere aktif ve sorunsuz olarak katıldığını belirtmiştir. Derse aktif katılanlar ile düzenli olarak katılmayanlar ve düzenli derslere katılmayanların gerekçeleri kategorize edilerek oranları ile Grafik 6'da sunulmuştur.



**Grafik 6:** Online Derslere Aktif Katılım Sağlama ve Sağlayamamaya İlişkin Görüşler

Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından fazlası (%61) uzaktan eğitim ile verilen derslere aktif olarak katılım sağlayamadıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler derse aktif katılmamaları durumunu açıklamada birden çok sorun dile getirmişlerdir. Derslere aktif olarak katılmamalarında en büyük etkenin ders çalışma ortamlarının uzaktan ders dinleme ve çalışma için uygun olmaması bir diğer ifade ile ev ortamı içinde sakin ve sessiz bir yerin bulunmamasıdır. Evde şartlarının uygun olmadığını belirten öğrencilerin oranı %21'dir. Bu sorunu sırası ile kendisine ait bilgisayarının olmaması, internet bağlantısının olmaması, bulunduğu bölgenin altyapısından kaynaklanan sorunlar, ailede sağlık sorunları yaşanıyor olması ve teknolojik bilginin eksikliği izlemektedir. Ayrıca öğrenciler bu sorunların dışında açıklamalar yazarak neden derse aktif katılmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin yaptıkları açıklamalar yeni kategorilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kategoride akademisyenlerin uzaktan eğitim kapsamında sadece doküman göndermeleri, düzenli olarak online bir ders uygulaması yapılmaması, online dersin akademisyen tarafından anlatılmaması ve ders saatlerinde çalışıyor oldukları için katılmadıklarını yazılı olarak ifade etmişlerdir. Bu soruya kendi açıklamaları ile cevap veren öğrencilerin cevaplarından birkaç alıntı aşağıda sunulmaktadır.

Ö114: “Ders anlatmıyorlar. Üniversitenin sisteminden dokümanları attılar, ders anlatmadılar dolayısıyla katılım sağlayamadım. Online bir ders anlatmalarını çok isterdim.”

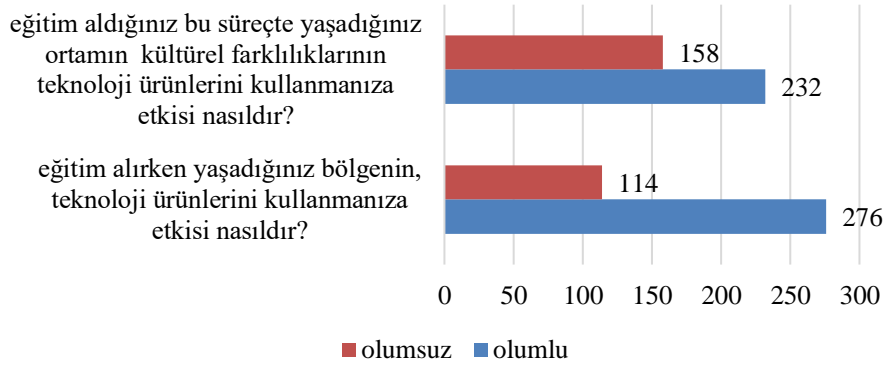
Ö298: “Canlı derse aktif olarak giremedim çünkü online ders isnlenmiyor sadece doküman gönderiliyor”

Ö301: “Durumum uygun değil ve bu konunun benim eğitimime etki etmemesi gerektiğini düşünüyorum.”

Ö314: “Ders video kaydında hoca tarafından verildiğinden sınava az kala videoları izledim, derse katılmadım”

Bu şartlar kapsamında öğrencilere iki soru daha yönlendirilmiştir. Bunlardan ilki; ailelerinin yanında uzaktan eğitim aldıkları bu dönem boyunca içinde buldukları kültürel farklılıkların,

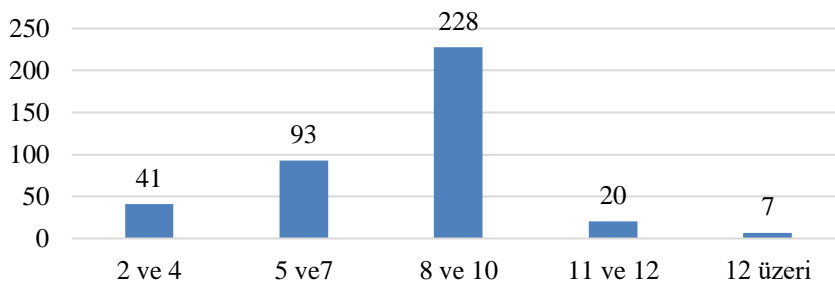
teknoloji ürünlerini kullanmalarına olumlu ya da olumsuz bir etkisinin olup olmadığı belirlenmesi amacıyla taşınmıştır. Başka bir ifadeyle bu soru ile uzaktan eğitime ailelerinin yanından katılan öğrencilerin ders saatlerinde veya ders dışı etkinliklerinde (ödev, proje veya derse hazırlık aşamalarında) sürekli ve aktif olarak bilgisayar, cep telefonu, kulaklık, mikrofon, kamera gibi teknolojik araçları kullanmalarında birlikte yaşadığı bireyler veya aile bireyleri tarafından rahatsız hissettirilmiş olup olmaması sorgulanmıştır. Öğrencilere yönlendirilen diğer soru ise uzaktan eğitim sürecini ailelerinin yanında devam ettiren öğrencilerin yaşadıkları bölge itibarı ile teknoloji kullanmalarının verimli olup olmadığını sorgulamaktadır. İlgili iki soruya ait detaylar Grafik 7'de verilmiştir.



**Grafik 7:** Uzaktan Eğitim Sürecini Etkileyen Kültürel ve Bölgesel Etmenlere İlişkin Görüşler

Genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin %59,49'unu oluşturan 232 öğrenci uzaktan eğitim sürecinde kültürel farklılıkların kendilerini olumsuz olarak etkilemediğini belirtirken, öğrencilerin %40,51'i bu süreçten kültürel farklılıklardan ötürü olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları bölgenin teknolojik ürünleri kullanmalarına etkisini değerlendirdiklerinde, öğrencilerin %29,23'ü bölgesel olumsuzluklardan etkilendiğini belirtmiştir. Bu soru ile birlikte öğrencilerin her ne ölçüde teknolojik ürüne sahip olursa olsun teknolojik altyapının en ücra köşeye kadar gitmemesi durumunda uzaktan eğitimin sekteye uğrayacağı görülmektedir.

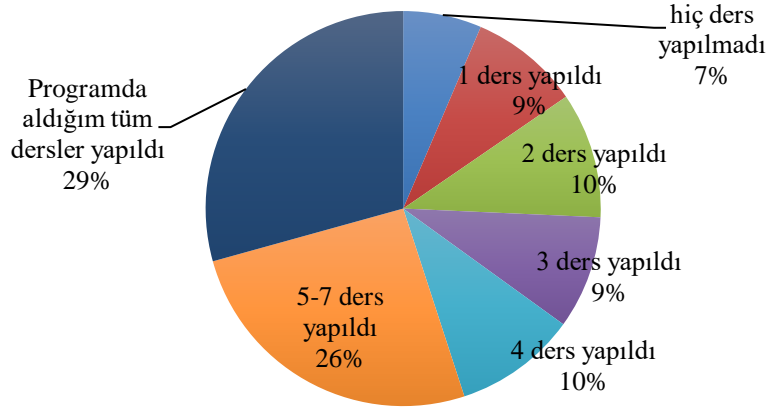
Öğrencilerin yukarıda belirtmiş oldukları şartlar altında ne sıklıkla derslere katılmış oldukları çalışma kapsamında ilerleyen aşamalarda verilmiştir. Ancak bundan önce öğrencilerin 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde almış oldukları ders sayısı sorulmuş ve sorumluluklarındaki ders sayıları ile ilgili detaylar Grafik 8'de sunulmuştur.



**Grafik 8:** Öğrencilerin 2019-2020 Bahar Döneminde Aldıkları Ders Sayısı

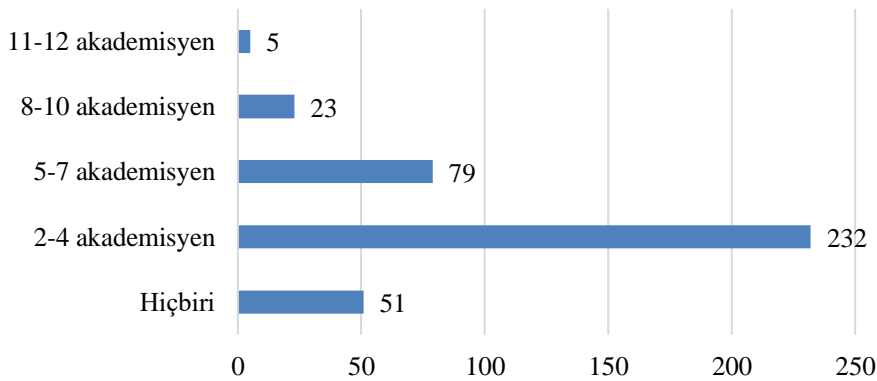
Öğrencilerin %58,5'i eğitim gördükleri 2019-2020 bahar dönemi içinde 8 ile 10 ders aldıklarını, %28,9'u 5 ile 7 ders aldıklarını, %10,5'i 2 ile 4 ders aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcı öğrencilerin %6,9'u ise 11 ve üstü sayıda ders aldıklarını belirtmişlerdir.

Bunun üzerine öğrencilerin aldıkları derslerin kaçının uzaktan öğretimde aktif olarak yapıldığı sorgulanmıştır. Öğrenciler haftada en az bir kez olacak şekilde, online olarak yapılan ders sayılarını vermişlerdir. Bu soruya ilişkin alınan cevaplar Grafik 9’da sunulmuştur.



**Grafik 9:** Aktif olarak uzaktan öğretim ile devam eden dersler

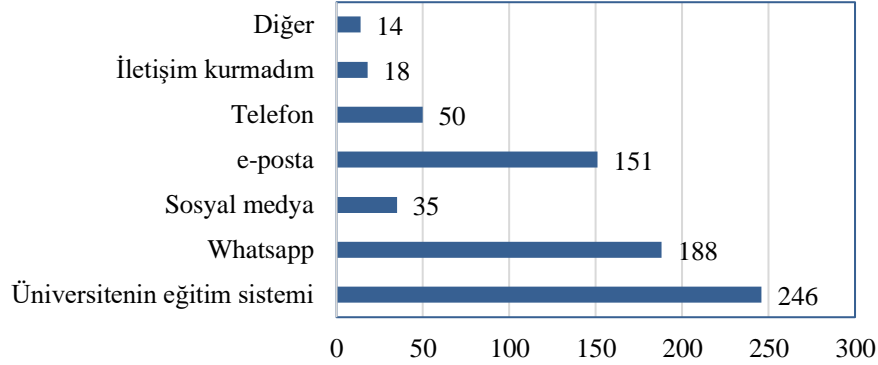
Uzaktan öğretim sürecinde 114 öğrenci almış oldukları tüm derslerin online eğitimlerinin düzenli olarak yapıldığını belirtmiştir. Bu öğrencilerin tüm katılımcı öğrencilere oranı % 29,23’dür. Haftada düzenli olarak 5 dersin yapıldığını söyleyen 100 öğrencinin oranı %25,64; Haftada düzenli olarak 4 dersin yapıldığını söyleyen 39 öğrencinin oranı %10; üç (3) dersin düzenli olarak online eğitimle yapıldığını söyleyen 36 öğrencinin oranı %9,23; iki (2) dersin düzenli olarak yapıldığını söyleyen 40 öğrencinin oranı %10,25; bir (1) ders yapıldığını belirten 35 öğrencinin oranı %8,97’dir. Hiç ders yapılmadığını belirten öğrencilerin oranı % 6,41 olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin verdiği cevaplardan 5-7 ders veya programdaki tüm dersler için derslerinin online ortamda aktif olarak devam ettiğini belirten öğrenciler tüm öğrencilerin %55’ini oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile öğrencilerin yarısından fazlası, programlarında almış oldukları derslerin aktif olarak online şekilde devam etmekte olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine öğrencilere ders sorumluları ile bu süreçte kolay iletişim kurup kuramadıkları sorulmuştur. Bu soruya verilen yanıtlar Grafik 10’da detaylandırılmıştır.



**Grafik 10:** Ders Sorumluları İle İletişime Geçebilme

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%59,48) iki ile dört dersin akademisyenine kolaylıkla ulaştıklarını ifade etmişlerdir. 5 ile 7 akademisyenle iletişim kuran 79 öğrenci ise %20,25’lik bir oranı temsil etmektedir. 8 ile 10 arasında akademisyenle iletişim kuran 23 öğrenci %5,89 oranında olup ders aldığı tüm akademisyenlerle iletişim kurmuştur. %13,07 oranında öğrencinin hiçbir

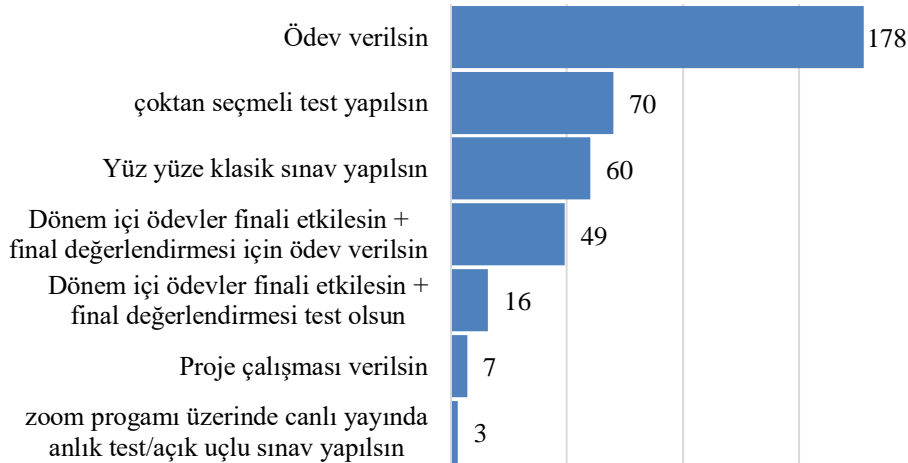
akademisyenle iletişim kurmadığı veya iletişime geçmeye ihtiyaç duymadıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin ders sorumlusu ile hangi kanalı kullanarak iletişime geçtiği sorulmuş ve alınan cevaplar Grafik 11'da verilmiştir.



**Grafik 11:** Öğrenciler, Akademisyenleri ile İletişim Kurarken Tercih Ettikleri Kanallar

Öğrencilerin pandemi sürecinde devam eden eğitim aşamasında akademisyen ile iletişim kurarken farklı kanalları tercih ettiği görülmektedir. Akademisyenleri ile iletişim kurmak için, üniversitenin uzaktan eğitim sistemini kullandığını belirten 246 öğrencinin oranı %63,07'dir. İletişim kurmayan veya iletişime geçmeye ihtiyaç duymayan 18 öğrenci tüm katılımcıların %4,61'ni oluşturmaktadır. Diğer öğrenciler grafikten de görüleceği gibi farklı iletişim araçlarını kullanmışlardır. Tercih ettikleri araçlar en az tercih edilenden en çok tercih edilene doğru sıralandığında; sosyal medya (%8,97), telefon (%12,82), elektronik posta (%38,72) ve Whatsapp (%48,20) vasıtasıyla akademisyene ulaşılmıştır.

Öğrencilere 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde sorumlu oldukları dersler için nasıl bir ölçme değerlendirme sistemi tercih ettikleri sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar kategorize edilmiş ve aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar Grafik 12 aracılığı ile sunulmaktadır.

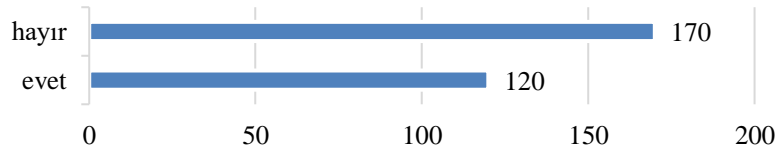


**Grafik 12:** Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Öğrenci Talepleri

Uzaktan eğitim kapsamında öğrencilere ara sınav ve final değerlendirmesinin nasıl yapılmasını istedikleri sorulduğunda; %45,64 oranında öğrenci ödev çalışmaları veya proje çalışmalarının verilmesini tercih ettiğini tespit edilmiştir. %17,94 oranında öğrenci üniversitenin

uzaktan eğitim sistemi çerçevesinde çoktan seçmeli test yapılmasını; %15,38 oranında öğrenci derslerin uzaktan eğitimle yapılmasını isterken sınavların yüz yüze fakülte ortamında klasik olarak gerçekleşmesini istemektedir. Öğrencilerin % 12,56'sı uzaktan eğitim sisteminde dönem içerisinde ödev çalışmalarının çok fazla gerçekleştiğini bu ödevlerin final değerlendirmesini etkilemesini ve ayrıca final ödevi uygulamasını istemişlerdir. Öğrencilerin %4,10'u ise dönem içi ödevlerin finali etkilemesini isterken finalin test yapılmasını tercih etmişlerdir. %1,79 oranında öğrenci dönemin başında verilen bir projenin değerlendirmeye alınarak ara sınav ve final notunu oluşturmasını önermişlerdir. %0,76 oranında öğrenci ise online yayın yapılan bir platformda (zoom, google meeting, skype, gotomeeting, teamlink vb.) sınavların (açık uçlu veya çoktan seçmeli test) gerçekleştirilmesini önermiştir.

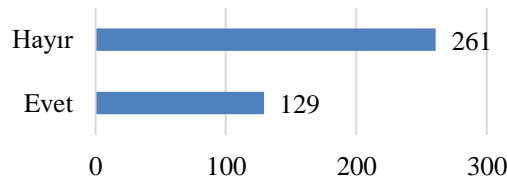
Uzaktan öğretim sisteminde ölçme değerlendirmenin yapılması için dersin sorumlusu tarafından verilen çalışmanın, ödevin vb. tamamlandıktan sonra ders sorumlusuna iletilmesi gerekmektedir. Bazı üniversiteler belirledikleri politikalar doğrultusunda verilerin gelecek dönemlerde kanıtlanabilir olmasını sağlamak adına öğrenci çalışmalarını, sınavları vb. üniversitelerin belirlediği platformlar aracılığı ile toplayabildiği gibi, çoğu durumlarda ölçme değerlendirmenin bu basamağı ders sorumlusunun seçtiği bir kanal ile çalışmaları toplaması şeklinde devam etmektedir. Öğrencinin teknoloji yeterliliğinin sınayan bu süreç aynı zamanda uzaktan eğitimin dönem içinde aktif ve sürdürülebilir olmasını sağlayan temel basamaklardan birisidir. Bu durum gözeticiler tarafından öğrencilere ödev, proje, sunu vb. ders faaliyetlerini ders sorumlularına iletmekte güçlük çekip çekmedikleri sorulmuştur. Alınan cevaplar Grafik 13'de sunulmuştur.



**Grafik 13:** Ders Sorumlularının Yönlendirdiği Platformlardan Kolaylıkla Ödev Teslim Yapılıp Yapılmamasına İlişkin Görüşler

Öğrencilere ders sorumlusu tarafından yönlendirildikleri ödev yükleme platformlarından kolayca ödev teslim edip edemedikleri sorulmuştur. Öğrencilerin %56,42'si ödevleri ders sorumlularının onları yönlendirdiği kanalı kullanarak kolayca teslim edebildiği belirtirken, öğrencilerin %43,58'i yönlendirildikleri kanalları kullanarak ödev teslim etmekte çeşitli zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu iki oran birbirine çok yakın olmakla birlikte dosya aktarımı aşamasında öğrencilerin sahip olduğu dijital yeterliliğe ilişkin bir fikir oluşmasına da sebep olmaktadır.

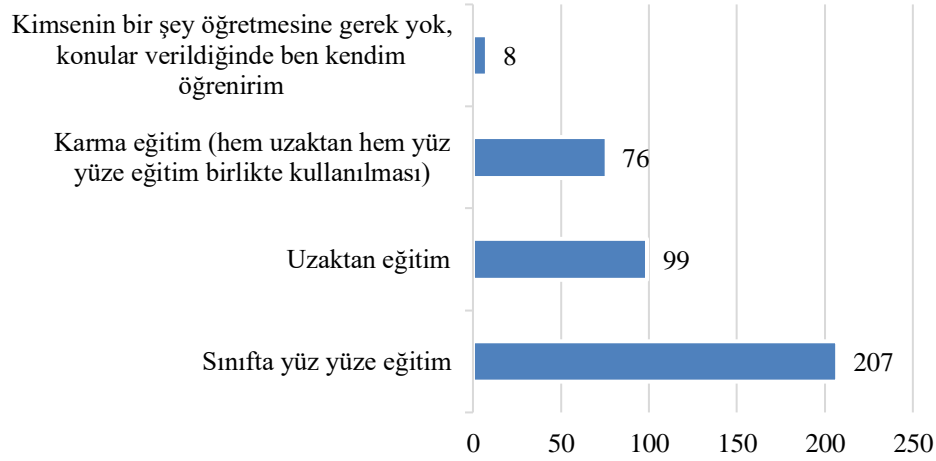
Tüm bu pandemi süreci kapsamında üniversite öğrencilerine uzaktan yapılan eğitim çalışmalarının kendilerine fayda sağlayıp sağlamadığı sorulmuştur. Alınan cevaplar Grafik 14'de sunulmuştur.



**Grafik 14:** Uzaktan Eğitimin Faydalı Olup Olmadığına İlişkin Görüşler

Pandemi döneminde uzaktan eğitim alan ve söz konusu çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin sadece %32,6'sı uzaktan eğitimin okuldaki eğitime göre daha etkili olduğunu düşünürken, öğrencilerin %67,3'ü derslerin anlaşılabilirliği için yüz yüze eğitimin gereklilik olduğunu, uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim kadar faydalı olmadığını belirtmiştir.

Öğrencilere 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz döneminde eğitim sürecinin nasıl devam etmesini tercih edersiniz sorusu sorulmuş, alınan cevaplar Grafik 15'de sunulmuştur.



**Grafik 15:** 2020-2021 Güz Dönemi Eğitim Tercihleri

Çalışmaya katılan öğrencilerin %25,38'inin uzaktan eğitimi, %53,07'sinin yüz yüze eğitimi tercih ettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcı öğrencilerin %19,48'lik bir bölümü ise uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim ile birlikte karma eğitim şeklinde yürütülmesini istemişlerdir. Çalışmaya katılan 8 öğrenci ise tüm öğrencilerin % 2,05 oranını oluşturmakta olup, derse ait içeriğin ve konu sıralamasının verilmesini yeterli olduğunu kimsenin bir şey öğretmesine gerek olmadan kendilerinin çalışarak öğrenebileceklerini belirtmişlerdir.

### ***Öğrencilerin Gelecek Eğitim Sistemi Öngörülerine İlişkin Bulgular***

Çalışmanın son basamağında öğrencilere eğitim ve öğretim alanında gelecekteki eğilimin nasıl olacağına yönelik öngörülerini gerekçeleri ile alabilmek amacı ile açık uçlu soru yöneltilmiştir. Bu açık uçlu soruya verilen tüm cevaplar araştırmacılar tarafından değerlendirilerek nitel olarak analiz edilmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar temalar oluşturacak şekilde gruplandırılmış ve her temaya yapılan yüklemeler sayısal olarak Tablo 2'de verilmiştir. Ayrıca temalara yapılan yüklemelerde ilgi çekici öğrenci görüşleri paylaşılmıştır. Katılımcı öğrencilerin gelecekteki eğitim sistemi ile ilgili görüşleri genel olarak öğrencilerin cevapları değerlendirildiğinde %72,82 oranında olmak üzere 284 öğrenci eğitim ve öğretimin bu süreçten sonra hızla dijitalleşmesi yönünde gelişmelerin olacağını öngörmüşlerdir. Pandemi sürecinden sonra yüz yüze eğitime geçiş yapılacağını bu sürecin zorlayıcı olacağını ve mesafe kuralları çerçevesinde eski eğitim sistemine dönüşeceğini düşündüklerini ifade eden 65 öğrenci % 16,66 oranındadır. Bu öğrencilerin bir kısmı ise pandemi bitene kadar eğitimin uzaktan eğitim şeklinde devam edeceği, daha sonra yine eski sisteme dönüşeceği şeklinde kanaat geliştirmişlerdir. Yıllardır gelen bu eğitim sisteminin değişmesinin zor olduğunu ve alışlagelen yapının birden yıkılamayacağını savunmuşlardır. Öğrencilerin %5,38'i karma eğitimin devam edeceğini düşünmekte iken; %5,12'sinin ise kararsız olduğu anlaşılmaktadır. Kararsız olan öğrencilerin uzaktan eğitim derslerine nadiren devam etmiş olma olasılıklarının fazla olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin bu soruya ilişkin olarak verdikleri gerekçeli cevaplar, değerlendirilerek içerik analizi yapılmış ve oluşturulan temalar Tablo 2'de sunulmuştur.

**Tablo 2:** Öğrencilerin eğitim sistemine ilişkin görüşleri

|                 | <b>Olumlu görüşler</b>                           | <b>N</b> | <b>Olumsuz görüşler</b>                    | <b>N</b> |
|-----------------|--|----------|--|----------|
| Uzaktan eğitim  | Kullanım kolaylığı                               | 24       | Teknolojik sıkıntılar                      | 40       |
|                 | Etkili öğrenme etkinlikleri oluşturma            | 32       | Güvenlik sorunu                            | 12       |
|                 | Sorumluluklarını bilme                           | 48       | Kültür ve bölgesel farklılıklar            | 52       |
|                 |  |          | Derslerin plansız olarak yapılması         | 27       |
|                 |  |          | Disiplin ve odaklanma sorunu               | 26       |
|                 |  |          | Ders değerlendirme, adaletsiz puanlandırma | 28       |
| Yüz yüze eğitim | Öğrenciye eşit şartlar sunma,                    | 35       |  |          |
|                 | Ders değerlendirme adaletli puanlandırma sistemi | 25       |  |          |
|                 | İletişim kurma, kendini ifade edebilme           | 13       |  |          |
|                 | Verimlilik ve tam odaklanma                      | 26       |  |          |
|                 | Planlı ders işlenmesi                            | 27       |  |          |

Öğrencilerin görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin pek çok sıkıntıyı ve sorunu ifade etmelerine rağmen gelecek dönemlerdeki eğitim sisteminin uzaktan öğretimle yapılacağı görüşünü benimsedikleri anlaşılmaktadır. Öğrenciler uzaktan eğitimin pek çok olumsuz özelliğinden söz ettiği görülmektedir. Uzaktan eğitim sistemi için olumsuz olarak oluşturulan temalardan biri teknolojik problemlere işaret etmektedir. Bu problemler, internetin kopması, yavaşlaması, internet kotasının dolması, teknolojik alt yapı gibi bağlantı sorunlarını ilişkin görüşlerden oluşmaktadır. Uzaktan eğitimin olumsuzluğuna vurgu yapan bir diğer tema; kültür ve bölgesel farklılıklar olarak ifade edilmiştir. Bu başlık altında öğrenciler daha çok kültürel öğeler ve bölgesel farklılıklara ilişkin yaşam tarzlarının uzaktan öğretime olan negatif ilişkisinden söz etmiştir. Öğrencilerin uzaktan eğitimde sıkıntılı oldukları bir diğer konu ders değerlendirme ve adaletsiz puanlama yapılması üzerinedir. Öğrenciler yüz yüze eğitimde sınavların ve buna bağlı olarak ders değerlendirmesinin daha hakkaniyetli yapıldığı ancak uzaktan eğitimde ölçme değerlendirmenin sıkıntılı olduğunun vurgusunu yaptıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ölçme değerlendirme aşamasında ders sorumluları tarafından oransız ödev verildiği de bu başlık altında ifade edilen sorunlardandır. Ayrıca uzaktan eğitimin olumsuz yönleri olarak ders sorumluları tarafından derslerin plansız bir şekilde yürütülüyor olması, uzaktan eğitimde ders sorumlusunu veya ders anlatan öğrenci arkadaşını dinlerken odaklanma sorunu yaşadıklarını, ev ortamında ders dinleme disiplini sağlayamadıklarını da belirtmişlerdir. Uzaktan eğitimin olumsuz taraflarına yapılan bir diğer vurgu da senkron ve asenkron dersler için güvenlik ve etik sorunu olduğunu düşünmeleridir. Aşağıda öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine ilişkin olumsuz görüşlerinin paylaşıldığı öğrenci cevaplarına yer verilmiştir.

**Ö71:** “Gelecekte dersler online olsa bile kendi akranlarımızla yüz yüze iletişim kurmak, bilgi alışverişinde bulunmak, topluma karışmak kesinlikle çok önemli şeyler. Özetle gelecekte derslerin online olacağını düşünüyorum ama tasvip etmiyorum”

**Ö255:** Gelecekteki eğilimin uzaktan eğitim teknolojik eğitim üzerine olacağını düşünüyorum. Bu sürecin bana göre olumlu yanı da var olumsuz yanı da uzaktan eğitim ile de dersin etkin olduğunu düşünüyorum ancak İnternet bağlantıları ya da ileri programları kaldıramayan cihazlar ile çalışmada zorlanılabileceğini ve olumsuz etkileyebileceğini düşünüyorum

**Ö307:** Uzaktan eğitim şeklinde olacağı düşünüyorum ancak. Videolu öğretim dikkatleri dağıtabilir ders anlama kapasitesini düşürebilir. İlk ve orta öğretimde çok yararlı olacağını düşünmüyorum.

**Ö309:** *Bu hastalık ile birlikte yeni bir döneme geçip artık eğitim sürecinin uzaktan olacağını düşünüyorum ve bu sistemim asla faydalı olacağını düşünmüyorum.*

**Ö322:** *Ayrıca hocaların bizi youtube kanallarına yönlendirmelerini anlaşılır ve etik bulmuyorum takipçi artırmaya mı çalışıyorlar?*

Her ne kadar öğrenciler uzaktan eğitime ilişkin pek çok olumsuz görüş paylaşmış olsalar dahi, uzaktan eğitime farklı perspektiflerden bakarak pozitif yönlerini vurgulayan pek çok öğrencinin varlığı da mevcuttur. Uzaktan eğitim sistemi için olumlu olarak oluşturulan temalardan biri kullanım kolaylığı olmuştur. Bu öğrenciler zaman ve mekân kısıtlaması olmayan uzaktan öğretim sisteminin bu yönünü olumlu olarak değerlendirdiği görülmektedir. Ayrıca uzaktan öğretim sistemi ile öğrencilerin bir kısmı dersle ilgili sorumluluklarını daha net üstlendiği konusuna vurgu yapmıştır. Olumlu olarak kategorize edilen bir diğer görüş ise uzaktan eğitim sisteminin kendilerini etkili öğrenme fırsatını sunduğunu düşünen öğrenciler oluşturmaktadır. Aşağıda öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine ilişkin olumlu görüşlerinin paylaşıldığı öğrenci cevaplarına yer verilmiştir.

**Ö1:** *Gelecekte sanal okulların oluşturulacağını düşünüyorum ev ortamı gibi rahat ama bir yandan da okul ortamı gibi ciddi bir alan uygulama derslerinin de kolaylıkla beraber yapılacağı bir platform hocanın öğrenciyi öğrencinin hocayı görüp rahatlıkla algılayabileceği bir ortam bunun için çok zaman var tabii*

**Ö49:** *Eğer öğrencilere, öğretmenlere, ekonomiye online eğitimden yüksek bir fayda sağlanabilirse Dünya'nın da dijitalleşmesinin etkisiyle derslerde bu şekilde devam edebilir.*

**Ö71:** *Uygulamalı programlar haricinde online eğitimin zaman ve maliyet açısından daha olumlu sonuçları olduğunu düşünüyorum. Karma bir sistem ile devam edilebilir.*

**Ö92:** *Karma olması doğru olacaktır. Yolda vakit kaybı yaşamışız yıllarca.*

**Ö388:** *Ben bu olağan üstü durumda ne kadar hazırlıksız da yakalanmış olsak uzak eğitimin iyi yanlarda kullanılabileceğinin farkına vardım. Benim düşüncem gelecekte online eğitimle daha çok karşılaşacağımız yönünde.*

Öğrencilerden alınan cevaplar analiz edildiğinde öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine karşı şimdilik yüz yüze eğitimi daha çok tercih ettikleri verdikleri olumlu görüşlerden anlaşılmaktadır. Bu kategoride verilen cevaplar değerlendirildiğinde 5 tema ortaya çıkmaktadır. Bu temalardan ilki yüz yüze eğitimin her öğrenciyeye eşit şartlar altında eğitim sunuyor olması olmuştur. Ayrıca bu tema en fazla yükleme yapılmış olan temadır. Bu temaya yükleme yaparken öğrenciler; yüz yüze eğitimde bilgisayara, tablete ya da akıllı telefona veya internet bağlantısına ya da ders dinlemek için bulunduğu ortamda uygun koşul aramasına ya da yaratmasına gerek kalmadığına vurgu yapmaktadır. Öğrencilerin yüz yüze eğitimde olumlu olarak ifade ettikleri bir diğer tema ise sınıfta ders saatinde planlı ve programlı ders yapılıyor olmasıdır. Ayrıca öğrencilerin yüz yüze eğitimde takip edilen ölçme değerlendirme sistemini daha çok benimsedikleri görülmektedir. Öğrencilerden alınan cevaplar doğrultusunda dönem değerlendirme sınavlarının ya da ödevlerinin hakkaniyetli puanlandırılmadığını düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Tüm bunların yanı sıra öğrenciler yüz yüze eğitimin daha verimli olduğunu, ders sorumlusunun birebir ders anlatmasının öğrencilerin odaklanmasını artırdığı ve yüz yüze yapılan derslerin konuların anlaşılmasında daha verimli sonuçlar ortaya çıkardığını vurguladıkları görülmektedir. Son olarak yüz yüze eğitimde öğrencilerin üzerinde durduğu konulardan biri de iletişim kolaylığı olmuştur. Öğrenciler yüz yüze yapılan eğitimlerde kendilerini daha ifade edebildiklerini ve ders sorumluları ile daha rahat iletişim kurabildiklerini belirtmişlerdir. Yapılan metin analizi içerisinde öğrencilerin yaptığı karşılaştırmalarda ve değerlendirmelerde yüz yüze eğitim için olumsuz bir ifade de bulunmadıkları tespit edilmiştir. Aşağıda öğrencilerin yüz yüze eğitim sistemine ilişkin olumlu görüşlerinin paylaşıldığı öğrenci cevaplarına yer verilmiştir.

**Ö93:** *Teknolojinin ilerlemesi ile evlerimizde bu şekilde eğitim almamız normal fakat bu sürenin uzamayacağını düşünüyorum. Çünkü örgün eğitime alışkanlığımızdan dolayı zor ve gerçekten dersi kavrayamayacak bir süreç içine girdik. Gelecekte de ne kadar gelişirse gelişsin yüz yüze ders kadar hiçbir şeyin daha iyi olacağını düşünmüyorum.*

**Ö105:** *Ben yüz yüze hızlandırılmış eğitimi tercih ederim çünkü ben dokümanlardan hiçbir şey anlamadım ve finallerin böyle olmasını tercih etmem bilmediğim anlamadığım konular çünkü. Gelecekte ise umarım her şey eskisi gibi örgün eğitim sistemi ile devam eder.*

**Ö138:** *Bize etkisi olsa bile uzaktan eğitim yeterince ihtiyaçlarımızı karşılamıyor. Öğrencilerin öğretmenlerle daha rahat iletişim kurabildiği yüz yüze eğitim tercih edileceğini düşünüyorum.*

**Ö268:** *Bu dönem istemeyerek de olsa zorlukla karşı karşıya geldik fakat bu uzaktan eğitim gerçekten bizler için hiç sağlıklı olmadı okul içerisinde düzenli bir şekilde ders işlerken şuan derslerin yarısına girmeye bile zorlanıyoruz umarım gelecek de eski eğitim sistemimize kavuşuruz.*

**Ö301:** *Farklı sistemler devreye girse de sosyal mesafe korunarak yüz yüze eğitim yapılacaktır.*

**Ö302:** *Pandemi bitene kadar uzaktan sonra yüz yüze eğitim devam edecektir.*

Öğrencilerin ilgili soruya verdikleri cevaplarda yukarıdaki temalardan birçoğuna vurgu yapan pek çok cevap gelmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin bu soruyu cevaplarken gelecek kaygılarını dillendirdikleri görülmektedir. Bu duruma uygun cevaplardan biri aşağıda paylaşılmaktadır.

**Ö39:** *Açıkçası bu konu hakkında ve geleceğim hakkında büyük endişelerim var. İçinde bulunduğum ülkenin hep olumlu alanlarda -ki en önemlisi eğitimidir- gelişerek yükselmesini temenni ediyorum lakin üzülerek diyorum ki pek iyiye gideceğini zannetmiyorum. En basitinden bölümüme (ÇTLE) formasyon alıp Türkçe'nin her bilgisine hâkim bir edebiyat öğretmeni olmak için ilk tercihimle yerleştim gel gör ki formasyon kalktı. Daha KPSS ve diğer sınav sistemlerinde ki öğrenciyi hiçe sayan kural ve puanlardan bahsetmiyorum bile. Ülkem ve Türkçem adına büyük başarılarla imza atmak ve öğrencilerimi de büyük başarılarla imza atacak Türk Genci olarak yetiştirmek isteyen eğitimci adayı olarak Allah Yar ve Yardımcımız olsun diyorum. Umarım eğitim sistemimde hayallerimi zorlaştıracak yenilemeler çıkmaz.*

### **Sonuçlar**

Çalışmada elde edilen veriler gelecekle ilgili uzaktan eğitim kapsamında öğrencilerin uyum sürecinde yaşadıkları sorunları belirleyerek bu durumda alınabilecek önlemlere çözüm önerisi getirecek niteliktedir. Bu kapsamda yapılan çalışmada elde edilen veriler demografik detaylar, öğrencilerin uzaktan eğitim sistemine katılımı, uzaktan eğitimde teknoloji kullanımı ile son olarak öğrencilerin gelecek dönem eğitim sistemine ilişkin görüşlerinin nitel olarak değerlendirildiği dört başlık altında sunulmaktadır.

Çalışma yapılan grup ile ilgili olarak genel durumu şu şekilde özetleyebiliriz. Türkiye'nin 19 farklı üniversitesine devam eden ve 69 farklı ilde yaşayan 276 kadın; 114 erkek olmak üzere 390 üniversite öğrencisi çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Katılımcıların yaş aralığının 18 ile 47 arasında değişmekte olup 18-25 yaş aralığındaki öğrenciler katılımcıların %93,8'ini oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun anne ve babasının eğitim seviyesi ortaokul veya ilköğretim mezunu olduğu eğitim seviyesi yükseldikçe anne ve babanın mezuniyet belgesine sahip olma oranı düşmektedir. Genel olarak baktığımızda babanın eğitim seviyesinin anneye oranla daha yüksek olduğu ifade edilmesinde beis yoktur.

Öğrencilerin ailelerini ve buldukları ortamı tanımlayabilmek adına ailede eğitime devam eden kardeş sayıları sorulmuştur. Gelen cevaplarda bir kardeşi olan ve yalnızca kendisinin eğitime devam ettiği bir aile içinde yaşayan katılımcı öğrencilerin oranı %63,4'dür. Diğer ailelerde eğitim gören çocuk sayısı 3 ve 8 arasında değişmektedir. Evde eğitim gören çocuk sayısının artması uzaktan eğitim için dezavantajlı bir grubun varlığını göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin evlerinde uygun ortamlarının olması için evde yaşayan kişi sayısı ve aynı zamanda eğitime devam eden öğrenci sayısı oldukça önem arz etmektedir. Uzaktan eğitim sisteminde en temel gereksinim öğrencinin ders çalışmak için sessiz bir alana sahip olmasıdır. Reimers (2020) tarafından yapılan bir çalışmada ortalama olarak, OECD ülkeleri arasında öğrencilerin %9'unun evlerinde ders çalışmak için sessiz bir alanları bulunmadığını Endonezya, Filipinler ve Tayland'da bu oranın %30'un üzerinde olduğu verilmektedir.

Öğrencilerin ekonomik olarak temel yapılarını incelemek için ailelerinin maddi destekleri sorulduğunda %55 oranında öğrencinin 250–500 ile 500-750 TL arasında harcama yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin ekonomik olarak rahat olabilmesi eğitim alanına daha iyi konsantre olabileceklerinin göstergesi olacaktır. Kaşlı ve Serel tarafından 2006 yılında Balıkesir Bölgesinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin ortalama aylık 518 TL harcadıkları belirlenmiştir. Aradan geçen 14 yılda öğrencilerin harcama miktarının aynı ortalama kalması şaşırtıcı ve öğrenciler açısından zorlayıcıdır. TÜİK'ten alınan verilere göre 2018 yılında üniversite öğrencisinin yıllık harcaması 16.248 TL olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin aylık olarak 1354 TL harcadıkları (TÜİK, 2020) ilgili sayfadan alınmıştır. Yapılan araştırmada 2020 yılında bu düzeyde harcama yapan öğrencilerin oranı %5,9'dur.

Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim için teknolojik yeterliliklerinin olması dijital dünyaya geçişte vazgeçilmezdir. Burada iki önemli durum vardır, ilki öğrencilerin teknoloji kullanım tecrübesi ve bu konuda yeterliliği, ikincisi öğrencilerin ihtiyaç duydukları teknolojik araç ve donanım olarak sınıflandırılabilir. Bu çalışmada öğrencilerin sorunsuz teknoloji kullanabildiği esas alınarak sadece teknolojik donanım yeterliliği sorgulanmış ve öğrencilerin %60,25'inin bilgisayarı olduğu, %97,69'unun akıllı telefonu olduğu saptanmıştır. Bu iki araç öğrencinin dijital dünya ile bağlantısını kurmaya destek olmaktadır. Ancak bir diğer unsur internet bağlantısıdır. İnternet bağlantısı problemi birkaç şekilde öğrencileri etkilemektedir. İlk öğrencilerin internet kotalarının yeterli olmamasıdır. Bu öğrencilerin oranı %40,3'tür. Oysaki We are social ve HootSuite'in yaptığı "Dijital 19 Küresel İnternet Kullanım" raporuna göre dünya nüfusunun %57'si; Türkiye nüfusunun ise %72'si internet kullanıcısıdır. Ayrıca Türkiye'deki bireylerin günde ortalama 7,5 saat internette vakit geçirdikleri ve bu zamanın dünya ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir (We Are Social, 2019). Bu sayısal veriler, Türkiye'nin diğer ülkelere göre uzaktan eğitim sürecine daha yatkın olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu avantaja rağmen, çalışmanın sonuçları öğrencilerin internet bağlantı sorunlarını gidermek için alternatif yollar aradığına işaret etmektedir. Bu sorunları giderme kaygısı, araştırmacılar tarafından, derse konsantre olmayı engelleyecek bir unsur olarak düşünülmektedir. Derslere aktif katılımı engelleyen durumlardan ikincisi, öğrencilerin bilgisayarı ve yeterli internet paketi olsa bile bulunduğu coğrafi konumdan dolayı kesintili internet bağlantısıdır. Bu durum koronavirüs ve uzaktan eğitim üzerine Yamamoto ve Altun (2020) tarafından yapılan çalışmada da vurgulanmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde; internet bağlantısı imkânı olmayan, okulları dışında bu olanaklara erişemeyen veya dersleri takip edebilecek tablet, bilgisayar veya akıllı telefona sahip olamayan öğrencilerin bu süreçte zorluk yaşadığını belirtilmektedir. Benzer sonuçlar uzaktan öğretim sistemlerini irdeleyen diğer çalışmalarda da elde edilmiştir. Yapılan bu çalışmalarda yukarıda anılan teknolojik olanaksızlıkların ders takibini güçleştirdiği ve ders başarısını negatif yönde etkilediği üzerine vurgu yapılmaktadır (Özyürek, Begde, Yavuz & Özkan, 2016).

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin derslere aktif katılımı sorgulandığında öğrencilerin sadece, %29,23'ü derslere aktif olarak katılım sağladığını belirtmiştir. Öğrencilere derslere neden aktif olarak katılmadıkları sorulduğunda öğrenciler birden çok sorun belirtmişlerdir. Evde şartların

uygun olmadığını belirten öğrencilerin oranı %21'dir. Bu sorun öğrencilerin dile getirmiş olduğu, diğer sorunlar ile kıyaslandığında oranca büyük bir sorundur. İlgili durumun ortaya çıkmasında ve çözümlenmesinde daha önce üzerinde durulduğu gibi ailelerin sosyo ekonomik durumlarının etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. Öğrencilere programda aldıkları derslerden kaç tanesinin düzenli olarak yapıldığı sorulduğunda; öğrencilerin %29'u tüm derslerden online eğitim aldıklarını söylemişlerdir. Bu oranı takip eden ders sayısı ise 5 ve 7 arasında olup; dersin düzenli yapıldığını belirtmiştir, hiç ders yapılmadığını belirten öğrencilerin oranı %7'dir.

Öğrencilerin ders sorumlusu olan akademisyenlerle iletişime geçerken nasıl bir yol izledikleri sorulmuştur. Öğrenciler farklı iletişim araçlarını kullanarak istediklerinde akademisyenlerine ulaştıklarını ve çoğunlukla üniversitenin iletişim sistemini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim sistemi ders işlenişini değiştirdiği gibi aynı zamanda ölçme değerlendirme sistemini de değiştirmiştir. Öğrencilere sınavlarda kullanılmasını istedikleri ölçme ve değerlendirme yöntemleri sorulmuştur. Alınan cevaplar uzaktan eğitim sisteminde geleneksel sınavın yerini, ödev ve projelere bıraktığını göstermektedir. Uzaktan eğitim sisteminin ölçme ve değerlendirmeyi alternatif araçlara yönelttiği anlaşılmaktadır. Öğrencilerin, dönem içinde performanslarını gösterebilmek için %45,64 oranında ödev veya proje çalışmasını tercih ettiği görülmektedir. Kullanılan teknoloji değişmekte ve eğitim sistemini de değiştirmeye devam etmektedir. Bu noktada değerlendirmenin daha tarafsız yapılabilmesi için ders sorumlularına eskisinden daha çok görev düşmektedir.

Genel olarak pandemi süreci değerlendirildiğinde sağlık sektörü başta olmak üzere bu durumdan en çok etkilenen sektörlerin başında eğitim alanı geldiği görülmektedir. Birleşmiş Milletlerden son edinilen verilere göre (Zhong, 2020), dünyada 770 milyon öğrencinin okul ve üniversitelerin kapanmasından etkilendiği tespit edilmiştir. Bu anlamda uzaktan öğretim yaklaşımı tartışmaların içerisinde çözüm olarak bulunmuştur. YÖK'ün basın açıklamasında (2020), 123 üniversitede UZEM (Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi) bulunması, altyapı konusunda Türkiye'nin epey ilerlemiş olduğunu ifade etmektedir. Bunun dışında eksikliği olan üniversitelerin ihtiyaçlarının da YÖK koordinasyonunda diğer üniversiteler ile işbirliği içinde giderileceği belirtilmiştir (YÖK, 2020b). Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de internet ve mobil kullanımının gençlerde giderek yaygınlaşması, eğitim kurumlarında dijital dönüşüm çalışmalarını daha hızlı geliştirmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de yükseköğretimde başlatılan dijital dönüşüm çalışmaları, eğitim alanında önemli bir yer tutmaktadır. YÖK'ün dijital dönüşüm projelerinden biri olan "Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi", 17.02.2019 tarihinde yapılan basın açıklaması ile kamuoyuna tanıtılmıştır. Bu projenin amacı, Türk yükseköğretimini dijitalleşmesini sağlayarak, ülkemizin 2023 hedeflerine uygun, hem ulusal hem küresel çapta rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulmasını sağlamak ve aynı zamanda dijitalleşmenin getirdiği imkânları yükseköğretimin pek çok alanında kullanmayı hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda proje kapsamında sekiz pilot üniversitede<sup>1</sup> çalışmalar yapıldığı ve tüm öğrencilere yönelik 3 kredilik "Dijital Okuryazarlık" dersi açıldığı görülmektedir (YÖK, 2019). Bu durumun pandemi sürecinde acil olarak geçilen uzaktan eğitim sistemine destek olduğu düşünülmektedir. Bu gelişmelere istinaden öğrencilerin dijital dönüşüm kapsamında eğitim öğretim sistemini nasıl değerlendirdikleri sorgulanmış, öngörülleri değerlendirilmiştir. Katılımcılara 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz döneminde, eğitime nasıl devam etmek istedikleri sorulduğunda öğrencilerin %53,07'sinin tercihlerini yüz yüze eğitimden yana yaptıkları görülmektedir. Nitekim Bahçeşehir Üniversitesi (2020) tarafından yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar çalışmamızla paralellik göstermektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyıl farklı öğrenme ortamlarını insanlığa sunmuş buna rağmen geleneksel yöntemler yerini her daim korumuştur. Nitekim öğrencilerin verdikleri cevaplarda bu durumu destekler niteliktedir. Pandemi süreci ile birlikte geleneksel yöntemler şekil değiştirerek eğitim teknolojileri ile entegre bir şekilde,

<sup>1</sup> Bu üniversiteler isimleri şunlardır: Ağrı İbrahim Çeçen, Bayburt, Bingöl İğdır, Munzur, Muş Alparslan, Siirt, Şırnak Üniversiteleri.

eğitim sistemine dâhil olmuştur. Bu süreçte yapılan çalışmada öğrencilere gelecekte eğitim sisteminin nasıl olacağı ile ilgili açık uçlu soruda gelen cevaplar değerlendirilmiş ve öğrencilerin öngörülerini belirli temalar altında kategorize edilmiştir. Eğitim sisteminin dijitalleşeceğini öngören öğrenciler bu konuda elde edilecek olumlu konuları sıralarken verdikleri cevaplar aşağıdaki temalar altında toplanmıştır.

**Uygun ve Kullanışlı Sistem:** Öğrenciler uzaktan eğitim sistemini; daha çok yolda zaman kaybı yaşamama, maliyeti düşürme gibi sebeplerden uygun ve kullanışlı olarak tanımlamaktadır. Özellikle her bir öğrencinin kendi hızında öğrenebildiği kabul edildiğinde (Demir, 2014; Çiftçi, 2015), öğrenciler tarafından dersin tekrar dinlenebilmesi de avantajlı sebepler arasında sıralanmaktadır. Çalışmamızda elde edilen bu bulgular farklı çalışmalar ile desteklenmekte (Antalyalı, 2004; Ersoy, 2008; Andsoy, Güngör, Bayburtluoğlu & Yaman, 2012; Demir, 2014; Çiftçi, 2015) ve uzaktan eğitim merkezlerinin avantajları olarak sıralanmaktadır (Maltepe Üniversitesi, 2018). Eğitimci açısından bakıldığında kullanılan öğrenim teknolojileri ile öğrencinin ön bilgilerinin ve ilgi alanlarının profilinin çıkarılması, öğrenme stillerinin belirlenmesi sağlanabilir. Sınıf içerisinde öğrencilerin sözlü olarak söyledikleri kaçırılsa bile uzaktan eğitimde yazılı olarak ifade ettikleri her şey kalıcı olarak sistemde görünmektedir. Ayrıca uzaktan eğitim sistemi kapsamın-da akademisyenin tüm öğrencilere eşit mesafede olduğu ve fikrini beyan etmek isteyen tüm öğrencilerin yazılı platformda fikirlerini sunma şansına sahip olduğu gözden kaçırılmamalıdır (Ersoy; 2008).

**Etkili Öğrenme Etkinlikleri:** Öğrencilerin belirttiği üzere bu dönemde ödevlerin sayısı ve içeriği artmış bu şekilde öğrenci dersten sonraki süreçte aktif kılınmıştır. Öğrencilerden, bireysel öğrenme ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için ve ilgi alanlarını belirleyerek kendi öğrenme ortamlarını oluşturma çabasında olmaları beklenmektedir. Bu durum aynı zamanda bütünsel öğrenmenin temelini oluşturmaktadır. Uzaktan eğitimde öğrenciye sunulan farklı öğrenme etkinlikleri (ders konusu ile ilgili blog, sunum, araştırma raporu, bilgilendirme afişi hazırlama, kısa film oluşturma vb.) öğrencilerin ilgi alanlarının oluşmasını sağladığı gibi, doğru seçilen etkinlikler vasıtasıyla öğrenci ile ders bütünleşebileceği de düşünülmektedir. Ağa bağlı kaynakların yaygın olması nedeniyle, akademisyen veya eğitimci sınıf ortamlarındaki tek uzmanlık kaynağı olmaktan çıkmaktadır. Bu durum, öğretim yaklaşımlarının değişmesine ve akademisyenlerin/öğreticilerin kullandıkları yöntem ve teknikleri gözden geçirmesine sebep olmaktadır (Torkul, 2012; Lau, Yang & Dasgupta, 2020).

**Öğrencinin Sorumluluklarını Artması:** Öğrenciler yazdıkları açıklamalardan anlaşıldığı kadarı ile dersten geçip kalmak için sadece ara sınav veya final sınavının etkisinin olmayacağını fark etmişlerdir. Bu durumda yüz yüze eğitimde ara sınav ve finale çalıştığında geçebileceğini düşünürken uzaktan eğitimde ödev içeriklerini daha iyi hazırlaması gerektiğini bilmekte ve ayrıca bu durumu ifade etmektedir. Öğrenci bu süreçte daha fazla araştırma yaptığını daha fazla kaynak kullanmak zorunda olduğunu bu yüzden teknoloji destekli tüm bilgiye erişim olanaklarını öğrenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Eğitim sisteminin dijitalleşeceğini öngören öğrenciler bu konuda elde edilecek olumsuz konuları sıralarken verdikleri cevaplar üç temel başlık altında toplanmıştır.

**Teknoloji Yetersizliği:** Uzaktan eğitimden faydalanabilmek için, İnternet'e ve diğer kaynaklara erişim araçlarının olması gerektiği öğrencilerin en önemli kaygısıdır. Teknolojiyi kullanırken bazı öğrencilerin dezavantajlı olması fırsat eşitliğini ortadan kaldıracaktır. Bu durum pandemi sürecinin eğitim alanında en önemli handikapıdır. Teknolojinin yetersizliğinin yanı sıra öğrencinin evde sessiz bir ortam bulmaması ve odaklanma sorunu yaşamaları sık olarak karşımıza çıkmaktadır.

**Online Sistemlerde Etik/Gizlilik ve Güvenlik:** Öğrencilerin bir kısmı uzaktan eğitim sisteminde güvenlik sorunu olabileceği kaygısı taşımaktadır. Bu durum pandemi döneminde ortaya çıkan bazı uzaktan eğitim derslerinde medyada yer alan (Yeniçağ, 2020; CNNTürk, 2020; BBC

News, 2020; Lau, Yang & Dasgupta, 2020) haberlerle ilgili olsa da başka boyutlarına da değinmek gerekmektedir. Teknolojik alt yapıyı kullanırken bazı öğrencilerin dijitalleşmeye ayak uyduracak sisteminin olmaması öğrenciler arasında bölünmeye sebep olması eğitim açısından etik değildir. Tüm öğrencilere aynı koşulların sağlanması önemli bir etik önceliktir. Ayrıca öğrencilerin güvenliği akademisyenin veya eğitimcinin sorumluluğundadır. Spector; 2005 yılında yaptığı bir çalışmada bir yemin metni önermektedir ve bu metnin ilk bölümü “öğrencilere zarar vermeme ifadesini içermektedir” Öncelikle öğrencilerin kişisel verilerinin ve derse ait ilgili kayıtların doğru tutulması ve öğrencinin hiçbir şekilde zarar görmemesi sağlanmalıdır.

**Kültürel ve Bölgesel Farklılıklar:** Uzaktan eğitimde evde yaşam kültürünün önemli olduğu daha çok anlaşılmaktadır. Bölge kültürü öğrencilerin online derse katılımını etkilemektedir. Kültür, olayları nasıl gördüğümüzü, olayları nasıl anlamaya çalıştığımızı ve insanların birbiriyle iletişim kurma şekillerini göstermektedir. Kültür, teknoloji yardımıyla öğrenme ve öğretme biçimlerini büyük ölçüde belirlemektedir. Kültürel ve bölgesel farklılıklar öğrencilerin öğrenme ve çalışma alışkanlıklarını, öğrenme ortamlarını, bilgi paylaşımlarını şekillendirmektedir. Uzaktan eğitim farklı kültürlerle sahip öğrenci gruplarına hitap ettiğinden, öğrencinin yaşadığı bölge ve sahip olduğu kültür teknoloji transferini ve teknolojiyi kullanmayı etkilemektedir. Uzaktan eğitim sistemi sürecinde çevrimiçi eğitimi takip etmeyi zorlaştıracak ev içi koşulların yarattığı olumsuzluklar mevcuttur. Örneğin ev halkının aynı alanda yaşaması ve yaşam kültüründeki karmaşa gibi sebeplerden dolayı öğrenciler derslere katılımlarında mikrofonlarını kapalı halde kullanmayı tercih etmekte (Lau, Yang & Dasgupta, 2020), bu durum derse aktif katılımı olumsuz yönde etkilemektedir.

Tüm bu başlıklar değerlendirildiğinde öğrencilerin bireysel farklılıklarının göz önünde tutulması gerektiği eğitimcinin en az yüz yüze eğitimdeki kadar öğrencilerin her birini tanıması ve şartlarını bilmesi gerektiği durumu ortaya çıkmaktadır. Çünkü; öğrencilerin çalışma, online derse katılma, bilgi ve becerilerini başkalarıyla paylaşma, araştırma yapma, verilen sorumlulukları yerine getirirken performanslarını gösterebilme şekilleri her zaman farklılık göstermektedir (O’nein, 2006; Bircan, Eleroğlu, Arslan & Ersoy; 2018).

### Öneriler

Çalışmada elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda, başta araştırmacılar ve eğitimciler olmak üzere tüm diğer paydaşların yararlanabilmesi için aşağıda sunulan öneriler geliştirilmiştir.

1. Eğitim Fakültelerinin lisans programlarında uzaktan eğitimin ders olarak yer alması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Örneğin, uzaktan eğitim sisteminde etkili öğrenme etkinlikleri oluşturma, sınıf yönetiminde öğrenciler arası etkileşimi sağlama ve uygun materyal geliştirmeleri, teknik olarak alt yapı oluşturmaları önemli hususlar olarak geliştirilmelidir. Öğretmen adayları mezun olduğunda uzaktan eğitim yapabilecek donanıma sahip olmalıdır. Yeni karşılaştığımız eğitim modelinde kendini yeterli hissetmeli en az bir deneme dersini uzaktan eğitim modeline göre vermelidir.

2- Acil durumda eğitimin devam edebilmesi için eğitim camiasının tüm paydaşları yapacakları çalışmalarını gözden geçirmeli, eğitim fakülteleri bu duruma göre yeni bir yapılanma içerisine girmelidir.

3- Eğitim basamağında görevli olan tüm öğretmenlerin teknolojik olarak desteklenmesi gerekmektedir. Öğretmenin teknoloji çalışmalarına mesafeli duruşu öğrenciyi negatif yönde etkileyeceği gibi öğretmenin kendini yetkin ve yeterli hissetmesi de öğrencinin hazır bulunuşluğunu olumlu yönde etkileyecektir.

4- Uzaktan eğitim süreci eğitimde hızlı bir dönüşüme yol açmıştır. Bu hızlı dönüşüm öğrencinin öğrenme platformunda işitsel, görsel ve teknolojik olarak desteklenerek farklı öğrenme stillerinde öğrenme ortamı oluşturmasını sağlamıştır. Bunu destekleme üzere online dersleri destekleyecek e-materyallerin üretilmesi önemli görülmektedir.

5- Uzaktan Eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirme konusu öğrencide endişe uyandırmıştır. Değerlendirme çalışmasının odak noktası öğrenmeyi geliştirmek olmalı ve değerlendirmeler konusunda özellikle yaşam boyu öğrenme perspektifinden bakılması gerekliliği ön plana çıkarılmalıdır. Geleneksel sınavların yerini alternatif araçlar almalı akademisyen bu konu üzerinde yoğunlaşmalıdır. Böylece öğrencinin tek düze sınav sisteminden ayrılmasına da ortam sağlanmış olacaktır.

6- Ülkenin bilgi toplumu olabilmesi için bilgiyi bulabilen, araştırabilen doğru bilgiye ulaşabilen bilgili bir nüfusu gerektirir. Son on yılda, bilgi ve iletişim teknolojilerine eşit erişimin önemi üzerinde durulmuştur (KDEP, 2004). Yaşadığımız pandemi sürecinde bunun kazandırılması gerekliliği daha çok ortaya çıkmış bu süreçte de eğitimsel eşitsizlikler ve dijital uçurumun oluşması engellendiğinde toplumun gelişmesi için zemin hazırlanmış olacağı öngörülmektedir. Eğitimi alanının tüm paydaşlarının ortak kullanımı olan İnternet'e erişimin diğer kaynaklara erişim aracı olması süreci temel bir kaygı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumdan daha etkili olarak çıkılması hedefleniyorsa eğitim sürecindeki herkes için internet erişimi bedelsiz olarak sağlanmalı ve öğrenciler üzerinden bu kaygı giderilmeli tüm öğrencilerin erişim ve teknolojik sorunları çözümlenmelidir.

7- Uzaktan eğitimin kullanılması durumunda öğrencilerin ölçme ve değerlendirmesi için kullanılan ödev ve projelerin hazırlanmasında öğrencilerin bilgi kaynağı bulmak için ilk başvurdukları kanallar arama motorları olmaktadır. Öğrencilerin üniversitede okuduğu sınıf seviyesine gelene kadar sahip olduğu bilgi okuryazarlığı becerilerini tam da bu noktada sergilemesi beklenmektedir. Bu aşamada daha önce öğrenciler tarafından pek de kullanılmadığı bilinen uzaktan kütüphane erişim sistemlerinin aktif olarak kullanılmasında üniversite kütüphanelerini farklı açılımlar yapması beklenmektedir. Öğrencilerin uzaktan kütüphane kaynaklarına erişimini yine uzaktan yapılacak bilgilendirme toplantıları ve teknik eğitimlerle desteklemeli ayrıca üniversiteler kaynaklarını lisans öğrencilerinin dersleri kapsamında online olarak yararlanacağı kaynaklar olacak şekilde tekrar revize etmelidir. Bununla birlikte ders sorumluları verdikleri ödev ve projelerde değerlendirme kriteri olarak bilimsel bilgi kaynaklarının kullanımını önemsemeli ve öğrencilerin uzaktan kütüphane kaynaklarına erişimine yönlendirmelidir.

8- Derslerin değerlendirilmesinde içeriğin puanlandırılmasının yanı sıra ödev ve projeler için gerekli platformlar kullanılarak, bu platformlarda sınıf ve ödev gruplarının açılması bununla birlikte ödev ve projeler üzerinde benzerlik raporlarının alınması bu şartlarda mecburiyet haline gelmektedir. Kaldı ki öğrencilerin şikayetçi olduğu konulardan bir de uzaktan eğitimde verilen ödev ve projelerin değerlendirilmesinin adaletsiz olduğu yönündedir. Bu platformların kullanılması öğrencilerin de şikayetçi olduğu bu sorunu giderebileceği gibi öğrencilerin ödev yapma ve proje hazırlama davranışlarını da değiştireceği düşünülmektedir.

9- Farklı koşullara sahip öğrencilerin dijital yeterliliklerinin de birbirinden farklı olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda yeterli olmayan öğrencilerin uzaktan eğitim sürecini zorlu geçirdiği çalışmada elde edilen öğrenci görüşlerinden anlaşılmaktadır. Dijital okuryazarlık eğitimleri ile bu boşluğun kapatılmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

10- Öğrenci velileri acil durumda eğitimin sürecini anlamakta zorlanmıştır. Bu durum kültürel ve bölgesel farklılıklar olarak çalışmada kendisini göstermiştir. Velilerin çocuklarını nasıl destekleyecekleri yönünde gayretlerine karşın verimli olamadıkları görülmektedir. Bu durumun gözden geçirilerek gerekli rehberlik faaliyetleri için çalışmaların yapılması önerilmektedir.

11. Engelli öğrencilere ve öğretmenlere yönelik sesli komut ile veya özel ek donanım ile çalışan bilgisayar tabanlı öğrenme uygulamaları sınırlı olmasından dolayı engelli öğrencileri kapsayamamaktadır. Bu konuda detaylı çalışmaların geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

### Kaynakça

- Andsoy, I. I., Güngör, T., Bayburtluoğlu, T., & Yaman, S. (2012). Karabük üniversitesi sağlık yüksekokulu birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim sistemine ilişkin düşünceleri. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 4(2), 66-73.
- Antalyalı, Ö. L. (2004). Uzaktan eğitim algısı ve yöneylem araştırması dersinin uzaktan eğitim ile verilebilirliği Yayınlanmamış doktora tezi. *Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Bahçeşehir Üniversitesi, (2020). Uzaktan Eğitim Süreci Üzerine Veli, Öğretmen ve Öğrencilerden Elde edilen Veriler İle İlgili Araştırma Bulgularının Raporu, Eğitim Bilimleri Fakültesi. [https://docs.google.com/document/d/1Yg6DyVDFf\\_ZwVoMhxislU5ipztqQQm8naNgAEUqzyCg/edit?usp=sharing](https://docs.google.com/document/d/1Yg6DyVDFf_ZwVoMhxislU5ipztqQQm8naNgAEUqzyCg/edit?usp=sharing)
- BBC News, (2020). Zoom: Hollanda'daki okulların çoğu güvenlik gerekçesiyle video konferans uygulamasının kullanımını yasaklıyor. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52379669>
- Berg, B. L. (1998). *Qualitative research method for the social sciences*, 3d ed. Boston, MA Allyn & Bacon
- Bircan, H., Eleroğlu, H., Arslan, R., & Ersoy, M. (2018). Cumhuriyet üniversitesi öğrencilerinin uzaktan eğitimde sunulan derslere yönelik bakış açısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 91-100.
- Çiftçi, A. (2015). Örgün eğitim-öğretim ile yaygın eğitim-öğretim ikilemi üzerine, Yeğitek Uzaktan Eğitim Özel Sayısı, 42-45. *Ankara: MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü*.
- Demir, E. (2014). Uzaktan eğitime genel bir bakış. *Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (39).
- Ersoy, M. (2008). *Uzaktan Eğitim-Öğretim Yönetimi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kaşlı, M.; Serel, A. (2008). Üniversite öğrenci harcamalarının analizi ve bölge ekonomilerine etkilerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*. 15. 99-113.
- KDEP, (2005). E-dönüşüm Türkiye: KDEP -2004, 3 Numaralı eylem raporu: İnternet altyapısı ve kullanımı ile genişbant erişimini de içerecek şekilde ülke genelinde yaygınlaştırılması yönünde alınması gereken tedbirler. [http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Eylem\\_03\\_Internet\\_Alt yapisi\\_ve\\_Kullanimi.pdf](http://www.bilgitoplumu.gov.tr/wp-content/uploads/2014/04/Eylem_03_Internet_Alt yapisi_ve_Kullanimi.pdf)
- Lau, J., Yang, B., & Dasgupta, R. (2020, 003 12). Will the coronavirus make online education go viral? <https://www.timeshighereducation.com/features/will-coronavirus-make-online-education-go-viral>
- Maltepe Üniversitesi. (2018). Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi: Neden Uzaktan eğitim? <https://www.maltepe.edu.tr/muzem/tr/uzaktan-egitim-nedir>
- MEB, (2019). Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim: 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı, Ankara, ISBN 978-975-11-5133-9. [http://sgb.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2019\\_09/30102730\\_meb\\_istatistikleri\\_orgun\\_egitim\\_2018\\_2019.pdf](http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf)
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.

- Özyürek, A., Begde, Z., Yavuz, N. F., & Özkan, İ. (2016). Uzaktan Eğitim Uygulamasının Öğrenci Bakış Açısına Göre Değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 595-605.
- Reimers F. M., (2020). Küresel Eğitim İnovasyon Girişimi, Harvard Eğitim Enstitüsü, COVID-19 Pandemisine Karşı Eğitimde Atılabilecek Adımlara Rehberlik Edecek Bir Çerçeve. [https://globaled.gse.harvard.edu/files/geii/files/framework\\_guide\\_v4\\_tr.pdf](https://globaled.gse.harvard.edu/files/geii/files/framework_guide_v4_tr.pdf)
- Sağlık Bakanlığı (2020). Covid 19, Yeni Koronavirüs Hastalığı: Sıkça Sorulan Sorular. <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/sss/halka-yonelik.html>
- Spector, J. M. (2005). Innovations in instructional technology: An introduction to this volume. In J. M. Spector, C. Ohrazda, A. Van Schaack, & D. A. Wiley, (Eds.), *Innovations in instructional technology: Essays in honor of M. David Merrill*. London: Routledge
- Şen, E; Batı, F. G. (2020). COVID-19 Pandemik Krizinin Yönetim ve Ekonomi Politik Üzerine Olası Etkileri. 4. 71-84. DOI: 10.29226/TR1001.2020.186
- Torkul, O. (2012). Uzaktan eğitim ve Türkiye'de yaygınlaşması önündeki engeller. *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 8(22), 42-44.
- TÜBA, (2020). Covid 19 Pandemi Değerlendirme Raporu, Ankara. <http://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/COVID-19%20Raporu-Final+.pdf>
- TÜİK, (2020). Üniveristede öğrenci başına harcama miktarı (2011-2018 yılları tablosu) [http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt\\_id=1018](http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018)
- UNESCO, (2020). COVID 19 Impact on Education: Global Monitoring of School Closures caused by COVID 19. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- Yamamoto, G. T., & Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34.
- Yeni Çağ, (2020). Mikrofon açık unutulunca. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/gazi-universitesi-dekanindan-skandal-sozler-canli-yayinda-mikrofonu-acik-unutulunca-re-279056h.htm>
- YÖK Bilgi Sistemi, (2020a). Yüksek öğretim Bilgi Sistemi: Öğrenim Düzeyine Göre öğrenci Sayısı <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- YÖK Bilgi Sistemi, (2020b). Yüksek öğretim Bilgi Sistemi: 2019-2020 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- YÖK COVID 19, (2020). COVID 19 Bilgilendirme. <https://covid19.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuru/pandemi-gunlerinde-turk-yuksekogretimi.aspx>
- YÖK Uzaktan Öğretim Anketi, (2020). Üniversitelerimizde Küresel Salgın Sürecinde Uzaktan Öğretim Uygulamaları Anket Sonuçları. <https://covid19.yok.gov.tr/Documents/AnaSayfa/uzaktan-ogretim-anketi.pdf>
- YÖK, (2019). Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi. [https://basin.yok.gov.tr/DuyuruBelgeleri/2019/03\\_dijital\\_donusum\\_tanitimi\\_toplantisi.pdf](https://basin.yok.gov.tr/DuyuruBelgeleri/2019/03_dijital_donusum_tanitimi_toplantisi.pdf)
- YÖK, (2020a). YÖK'ten Küresel Salgın İle Mücadele Sürecinde Yeni Düzenlemeler-I. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/kuresel-salgin-surecinde-yapisal-duzenlemeler-2.aspx>

- 
- YÖK, (2020b). Basın Açıklaması,  
[https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde\\_uygulanacak\\_uzaktan-ogretime\\_iliskin\\_aciklama.aspx](https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde_uygulanacak_uzaktan-ogretime_iliskin_aciklama.aspx)
- We Are Social (2019). Digital in 2019. Access to address: <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>, November 13, 2019.
- Zhong, R. (2020). The coronavirus exposes education's digital divide. *The New York Times*.  
<https://www.nytimes.com/2020/03/17/technology/china-schools-coronavirus.html#:~:text=In%20China%2C%20many%20rural%20students,reality%20as%20the%20outbreak%20spreads>.